

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1997/62

Karar Sayısı : 1998/52

Karar Günü : 16.9.1998

R.G. Tarih-Sayı :20.10.2000-24206

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Refah) Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu Adına Grup Başkanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan

İPTAL DAVASININ KONUSU : 16.8.1997 günlü, 4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun'un Anayasa'nın Başlangıcı ile 2., 5., 10., 11., 12., 13., 17., 24., 27., 42., 65., 73., 88., 95., 160., 161., 166. ve 174. maddelerine, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 9. ve 10. maddeleri ile Ek: 1. Protokol'ün 2. maddesine aykırılığı savıyla biçim ve esas yönünden iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

II- YASA METİNLERİ

A-İptali İstenilen Yasa

İptali istenilen 16.8.1997 günlü, 4306 sayılı Yasa şöyledir:

MADDE 1.- 5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 9 uncu maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

MADDE 2.- 5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 10.- İlköğretimin altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrenimini orta öğretim kurumları bünyesinde yapmakta olanlar ile çıraklık eğitim merkezlerindeki öğrenciler, eğitimlerini bu kurumlarda tamamlarlar. 1997-1998 ders yılı başından itibaren bu sınıflara hiçbir şekilde öğrenci alınmaz.

Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıflarında başarılı olanlar ile 1997-1998 öğretim yılında okumaya hak kazananlar da zorunlu eğitimlerini bu okullarda tamamlarlar.

MADDE 3.- 14.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 6 ncı maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Millî eğitim sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.

MADDE 4.- 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunun 23 üncü maddesine aşağıdaki 3 nolu fıkra eklenmiştir.

3. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

MADDE 5.- 14.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 24 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 24.- İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

MADDE 6.- 5.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanununun 9 uncu maddesinde "eğitilirler" ibaresi "eğitilebilirler" ve 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde geçen "onüç yaşını" ibaresi "ondört yaşını" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 7.- 30.4.1992 tarihli ve 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun 11 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

a) Zorunlu eğitim çağındaki çocukların öğrenim gördüğü ilköğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili görev ve hizmetleri yürütmek.

MADDE 8.- 5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı, 14.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı, 5.6.1986 tarihli ve 3308 sayılı kanunlarda birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ile "ortaokul" ibareleri "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiştir.

MADDE 9.- 5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin (I) ve (3) numaralı alt bentleri, 8 inci maddesi, 9 uncu maddesinin ikinci fıkrası, 14 üncü maddesinin birinci fıkrasındaki "İlköğretim ve ortaokulların birlikte veya ayrı oluşlarına" ibaresi, geçici 9 uncu maddesi, 14.6.1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 25 inci maddesinin birinci fıkrası ile geçici 2 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1.- A) Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere, 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında aşağıda belirtilen işlemler ve kâğıtlar için eğitim katkı payı ödenir.

1. Vergilerinin tarh ve tahakkuku ile ilgili olarak mükellef ve sorumlularca vergi dairelerine ve belediyelere verilen beyannameler ile Sosyal Sigortalar Kurumuna verilen sigorta prim bildirgelerinden 500 000 lira, gümrük idarelerine verilen beyannamelerden ise

1 000 000 lira;

2. 1318 sayılı Finansman Kanununa göre taşıt alım vergisine tabi olan motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde 10 000 000 lira;

3. Spor-Toto, Spor-Loto ve Sayısal Loto oyunlarında her bir kolon için 10 000 lira, at yarışlarında oynanan her bir bilet için 20 000 lira;

4. Silah taşıma ve bulundurma müsaade vesikaları için 20 000 000 lira, kara avcılığı ruhsat tezkereleri için 10 000 000 lira;

5. Hava yolu ile iç hat yolcu taşımacılığında düzenlenen her bir bilet için 500 000 lira, dönüşlü biletler için 1 000 000 lira;

6. İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında yapılan iş ve işlemler nedeniyle alınan menkul kıymet kotasyon ve tescil ücretlerinin, kurtaj ücretlerinden borsa yönetimine ödenecek borsa paylarının ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan tescil ve kayıtlar nedeniyle alınan ücretlerin dörtte biri kadar ayrıca hesaplanacak tutarlar;

7. Cep telefonu sahipleri adına tahakkuk ettirilen aylık sabit tesis ücretleri kadar yılda bir defa olmak üzere ayrıca hesaplanan tutar ile adlarına GSM aboneliği tesis edilenlerden 2 000 000 lira;

8. 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı Kanun uyarınca Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından yayın kuruluşlarının reklam gelirlerinden alınan pay kadar ayrıca hesaplanacak tutarlar;

9. 492 sayılı Harçlar Kanununa ekli 4 sayılı tarifenin I numaralı bölümünde belirtilen tapu işlemlerinden harç mükellefiyeti doğuran (492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlarda yer alan istisna ve muafiyetler dikkate alınmaksızın) her bir işlemin tarafları için ayrı ayrı 5 000 000 lira;

10. Bu fıkranın 3, 5 ve 7 numaralı bentlerinde yer alan katkı payları katma değer vergisi matrahına dahil edilmez.

11. 1 numaralı bentte belirtilen eğitim katkı payı mükellef veya sorumlular tarafından beyanname verme süresi içinde; 2 numaralı bentte belirtilen katkı payı taşıt alım vergisi mükellefleri tarafından bu vergi ile birlikte; 3 numaralı bentte belirtilen katkı payı kolan ve bilet bedeliyle birlikte; 4 numaralı bentte belirtilen katkı payı vesika ve tezkere sahiplerince bu belgelerin verilmesi veya yenilenmesinden önce; 5 numaralı bentte belirtilen katkı payı bilet bedeliyle birlikte; 6 numaralı bentte belirtilen katkı payı İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından tahsil edilecek olan ücret ve gelirlerle birlikte; 7 numaralı bentte belirtilen nispi pay Türk Telekom A.Ş.'ne yılda bir defa (birincisi bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ayda, diğerleri her yılın Ocak ayında), maktu pay ise abone tesis ücreti ile birlikte; 8 numaralı bentte belirtilen katkı payı Radyo Televizyon Üst Kurulu payı ile birlikte; 9 numaralı bentte belirtilen katkı payı taraflarca işlemten önce ödenir.

12. Belediyeler, müşterek bahis ve talih oyunlarında bahis ve oyunu tertipleyenler, Sosyal Sigortalar Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Türk Telekom A.Ş., Radyo Televizyon Üst Kurulu ve hava taşımacılığı yapanlar tarafından bu fıkra göre bir ay içinde tahsil edilen eğitim katkı payları, ertesi ayın 20 nci günü akşamına kadar beyan edilerek ödenir.

13. Bakanlar Kurulu, bu fıkranın 1, 2, 3, 4, 5, 7 ve 9 numaralı bentlerinde yer alan tutarları ayrı ayrı beş katına kadar artırmaya yetkilidir. Eğitim katkı payının tarh, tahakkuk ve tahsilinde, ilgili mevzuat hükümleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

B) 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında 24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunun 7 nci maddesi hükmü yerine aşağıdaki hüküm uygulanır.

Eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisinin oranı % 10'dur. Bakanlar kurulu, verginin kapsamına giren her bir mal veya mal grubu için bu oranı sifıra kadar indirmeye, üç katına kadar artırmaya yetkilidir.

Eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisi, tütün mamulleri ile her türlü alkollü içkilerin (tabii köpüren şarap ile vermut ve kına kına şarabı dahil, sair şarap ve bira hariç) katma değer vergisi hesabına esas alınan perakende satış fiyatı; sair şaraplar ve bira ile her türlü alkolsüz içeceklerin (su, soda, sade gazoz, meyveli gazoz ve meyve suları hariç) imalatçılarla ithalatçılarda oluşan katma değer vergisi matrahı üzerinden hesaplanır. Alkolsüz içecekler hariç verginin hesaplanmasında 5 000 liraya kadar olan kesirler 5 000 lira ve katları olarak uygulanır. Bu vergi, katma değer vergisi ve diğer vergi, resim, harç, fon, pay ve benzerlerinin matrahına dahil edilmez.

C) Bu maddenin (A) ve (B) fıkralarına göre tahsil edilen pay ve gelirlerin tamamını 3418 sayılı Kanunun 39 uncu maddesindeki hasılat paylaşım esasları dikkate alınmaksızın yılı Bütçe Kanununun (B) işaretli cetvelinde Millî Eğitim Bakanlığının bütçesinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere özel ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

D) 13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 12 nci maddesinde belirtilen ve Üst Kurulun gelirleri arasında yer alan; reklam gelirlerinden alınacak paylar, yayın izni ve lisans ücretlerinden elde edilen gelirler ile 7.12.1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 39 uncu maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen gelirler ve 23.2.1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi gereğince Rekabet Kurumu adına elde edilen gelirler ve ayrıca İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında yapılan iş ve işlemler nedeniyle alınan menkul kıymet kotasyon ve tescil ücretlerinin, kurtaj ücretlerinden borsa yönetimine ödenecek borsa paylarının ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan tescil ve kayıtlar nedeniyle alınan ücretlerden halen birikmiş tutarları üzerinden Maliye Bakanının teklifi üzerine Başbakan tarafından belirlenecek kısmı sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca bütçeye özel gelir ve Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedilir.

E) 22.9.1994 tarihli ve 4033 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinde öngörülen tasfiye işlemleri; bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlanır. Toplanan gelir ve bağışlardan arta kalan miktar sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca bütçeye özel gelir ve Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedilir.

F) Sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak amacıyla yapılan her türlü bağış ve yardımlar; Millî Eğitim Bakanlığı adına Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ve Halk Bankasında açılacak özel hesaba yatırılır ve özel tasarruf mevduatı gibi nemalandırılır.

Hesapta toplanan tutarlar Millî Eğitim Bakanlığınca uygun görülen zamanlarda, bir yandan bütçeye özel gelir, diğer yandan Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine mevcut veya yeniden açılacak tertiplere Maliye Bakanlığınca özel ödenek kaydolunmak üzere aynı Bakanlığın Merkez Saymanlık Müdürlüğü hesaplarına aktarılır.

Bu hesapta toplanan gelirler ve yapılan harcamalar her altı ayda bir Maliye ve Millî Eğitim Bakanlığı denetim elemanlarınca birlikte denetlenir.

G) (C), (D), (E) ve (F) fıkralarına göre kaydolunan özel ödenekler, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim ile ilgili carî, yatırım ve transfer giderlerinde kullanılır. Yapılacak harcamalardan yatırım niteliğinde olanlar yıllık programla ilişkisi kurulmak üzere Devlet Planlama Teşkilatına bildirilir.

Bu ödeneklerin harcanmayan kısmı ertesi yılın bütçesine devren gelir ve ödenek kaydolunur.

Bu maddeye göre tahsil edilecek gelirlerden yapılacak harcamalarda; 1050 sayılı Muhaseb-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanununun 30-37 nci maddelerinde yer alan bize ve tescil hükümleri ile 180 sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 32 nci maddesi uygulanmaz.

Bu maddenin uygulanmasıyla ilgili usûl ve esaslar ile eğitime katkı paylarının ödeme süreleri ve yerleri Maliye Bakanlığınca; harcamalara ilişkin usûl ve esaslar Millî Eğitim Bakanlığı ile Maliye Bakanlığınca müştereken tespit edilir.

MADDE 10.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 11.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

B-Dayanılan Anayasa Kuralları

İptal gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "Başlangıç

Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedî varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur."

2- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

3- "MADDE 5.- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

4- "MADDE 10.- Herkes, dil,ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbirkişiyeye, aileye, zümreyeveyasınıfaimtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

5- "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

6- "MADDE 12.- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder."

7- "MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

8- "MADDE 17.- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır."

9- "MADDE 24.- Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

10- "MADDE 27.- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir."

11- "MADDE 42.- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır."

12- "MADDE 65.- Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır."

13- "MADDE 73.- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir."

14- "MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir."

15- "MADDE 95.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir"

16- "MADDE 160.- Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idarî yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silahlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir."

17- "MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz."

18- "MADDE 166.- Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir."

19- "MADDE 174.- Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz :

1.3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2.25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlğasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medeniyesiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa Gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun."

III-İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL ve Fulya KANTARCIOĞLU'nun katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyadaki eksikliğin giderildiği anlaşılmakla davacının 16.8.1997 günlü 4306 sayılı Yasa'nın biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı savı incelenerek gereği düşünüldü :

Davacı, Yasa'nın, yeni içtüzük maddeleri niteliği taşıyan usul kurallarıyla görüşülüp yasalaştırılmasının, Anayasa'nın 88. ve 95. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek biçim yönünden de iptali isteminde bulunmuştur.

Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasına göre, kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı, Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; defî yoluyla da ileri sürülemez. Bu madde uyarınca, kanunların şekil bakımından denetlenmesi, ancak, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebileceğinden, Anamuhalefet Partisi Meclis Grubu adına açılan davada biçim yönünden iptal isteminin davacının yetkisizliği nedeniyle reddine, işin esasının öz yönünden incelenmesine ve yürürlüğün durdurulması istemi hakkında rapor hazırlandıktan sonra karar verilmesine 13.11.1997 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV-YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

16.8.1997 günlü, 4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun"un dava konusu maddelerinin yürürlüklerinin durdurulması isteminin reddine, 16.9.1998 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

V-ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kuralları ile dayanan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 30. maddesinin birinci fıkrası gereğince Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay ve Bakanlık Müsteşarı Bener Cordan'ın 9.2.1998 günlü sözlü açıklamaları dinlendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A-1. ve 5. Maddelerin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, 4306 sayılı Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 5., 10., 11., 12., 13., 17., 24., 27., 42., 65., 73., 88., 160., 161., 166. ve 174. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

1-Anayasa'nın 42. Maddesi Yönünden İnceleme

16.8.1997 günlü, 4306 sayılı Yasa'nın; 1. maddesiyle, İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 9. maddesinin birinci fıkrası, 5. maddesiyle de Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 24. maddesi değiştirilerek birbirine koşut biçimde, "İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir" kuralı getirilmiştir. Dava dilekçesinde her iki Yasa'da da, aynı doğrultuda yapılan bu değişikliğin Anayasa'nın 42. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Anayasa'nın 42. maddesindeki "öğrenim" sözcüğü, kişinin içgüdüsel olarak var olan kişilik yapısına göre bilgi edinme hakkını ortaya koymaktadır. Bu konuda devlete düşen görev, kişinin öğrenme hakkını kullanacağı alanlardaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Türkiye'nin de taraf olduğu 16 Aralık 1966 günlü "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 13. maddesiyle İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Ek Birinci Protokolün 2. maddesi de aynı yönde düzenlemeler içermektedir. Anayasa'nın "Temel Haklar ve Ödevler" başlığını taşıyan 2. Kısmı'nın genel gerekçesinde de belirtildiği gibi bu sözleşme kuralları iç hukukumuzda doğrudan doğruya uygulanabilir ve Anayasa Mahkemesi de bunları ölçü norm veya referans norm olarak uygulamaktadır. Bu bağlamda, öğrencileri yalnız genel ve tek müfredatlı bir eğitim ve öğretim branşına yönlendiren, ilgi, eğilim ve yeteneklerine göre, başka eğitim ve öğretim dallarına gitmeleri gerekenleri bu haklardan yoksun bırakan düzenleme, Anayasa'nın 42. maddesinin birinci fıkrasına aykırıdır.

Anayasa'nın 42. maddesinin üçüncü fıkrasında, eğitim ve öğretimin "Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına" göre yapılması öngörülmüştür. Öncelikle devletin yasama ve yürütme organları için konulan bu esaslar Anayasa'nın 2. maddesinde sözü edilen hukuk devleti ilkesinin gereği olarak bağlayıcıdır.

Çağdaş eğitim ve öğretim, eğitimin, öğretmen ve müfredat merkezli olmaktan çıkarılmasını gerekli kılar. Bu sistem, öğrenciyi dikkate alan bir anlayış esasına dayalıdır. Yetişmekte olan kuşakların bedenî ve ruhsal gelişimine göre eğitim ve öğretim yapmak, çağdaş eğitimin temel amacıdır. Bu kriteri esas alan ülkelerden ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve Norveç'te kademeli ve yönlendirmeli eğitim modeli uygulanmaktadır. Kesintisiz sekiz yıllık eğitim düzenlemesinde bu çağdaş eğitim anlayış ve gereksinmelerinin dikkate alınmadığı görülmektedir."

denilmektedir.

Anayasa'nın "Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi" başlıklı 42. maddesinin ilk fıkrasında, "Kimse, eğitim ve öğrenim haklarından yoksun bırakılamaz" denilerek eğitim ve öğretim hakkının genelliği ilkesi benimsenmiş, ikinci fıkra da öğrenim hakkının kapsamının yasayla saptanacağı ve düzenleneceği belirtilmiştir. Eğitim esaslarının belirlendiği üçüncü fıkra da, "Eğitim ve öğretim Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz" kuralına yer verilmiştir. Dördüncü fıkra da, eğitim ve öğretim hürriyetinin Anayasa'ya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacağı vurgulandıktan sonra, beşinci fıkradaki, "İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" kuralıyla ilköğretimin zorunluluğu esası getirilmiştir. Maddenin diğer fıkralarında da, özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslara, maddî olanaktan yoksun öğrencilere verilecek burs ve yardımlara, eğitim ve öğretim kurumlarındaki faaliyetlerin niteliğine ve eğitim diline ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

Maddenin gerekçesinde de, öğrenim hakkının genel ve sosyal bir hak olarak nitelendirildiği; bu hakkın temel gerçekleşme yerinin ilköğretim olduğu, bu nedenle zorunlu kılındığı ve parasız eğitim ilkesinin kabul edildiği; kız ve erkek vatandaşlar arasında fark gözetilmemesi gereğine özellikle işaret edildiği; öğrenim ve öğretimin, fert bakımından hak olarak tanınırken devlet bakımından "başta gelen ödevlerden" sayıldığı; ilköğretim zorunluluğunun temel hedeflerinden birinin, şahsın manevî ve ekonomik kişiliğini elverişli koşullarla geliştirmesine yardım etmek olduğu; ilköğretim zorunluluğunun, küçüklerin okula devamlarının sağlanmasını, bu amaçla küçüklerin yasal temsilcilerinin zorlanabilmesini de

ifade ettiği; devletin, ilköğretim zorunluluğunun hangi yaştan hangi yaşa kadar devam edeceğini saptayabileceği belirtilmiştir.

Anayasa'daki bu düzenlemeyle, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılması öngörülen eğitim ve öğretimin, zorunlu olması esası benimsenmiş ancak, süresi ile kesintili ya da kesintisiz yapılmasına ilişkin seçim yasakoyucuya bırakılmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde, eğitim hakkına yer verildikten sonra, "eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır" denilmiştir. Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 13., İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1. Protokol'ün 2., Avrupa Sosyal Şartı'nın 9. ve 10. maddelerinde de eğitim hakkı ve kapsamıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Konuya ilişkin daha özel bir düzenleme içeren Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinde, bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı belirtilmiş, 28. maddesinde de çocuğun eğitim hakkı kabul edilerek bu çerçevede "ilköğretimi, herkes için zorunlu ve parasız hale getirmek" taraf devletlerin yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırını Belirleyen 59 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi'nin 2. maddesinde de, onbeş yaşın altındaki çocukların, kamu ve özel sektör sanayi işletmelerinde veya bunların alt birimlerinde çalıştırılmayacağı kabul edilmiştir.

TBMM tarafından da onaylanmış olan uluslararası bu belgelerde ve Anayasa'nın 42. maddesinde benimsenen ilkelerin, öz yönünden bir farklılık içermediği görülmektedir.

İlköğretimin süresi ile kesintili ya da kesintisiz olması konularında Anayasa'nın verdiği yetki doğrultusunda yasakoyucu, seçimini sekiz yıllık kesintisiz zorunlu temel eğitim olarak yapmış ve dava konusu 1. ve 5. maddelerle, İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 9., Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 24. maddesinde yer alan "İlköğretim okulları, beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirildiğinde ilkokul diploması; ortaokulun son sınıfı bitirildiğinde ortaokul diploması verilir" biçimindeki kuralı değiştirerek "İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir" kuralını getirmiştir.

Yasa'nın gerekçesinde bu düzenlemenin amacı ve nedeni şöyle açıklanmıştır:

"Çocuklarımızın ilgi, istidat ve kabiliyet yönünden yetişerek hayata ve üst öğrenime hazırlanması 5 yıllık zorunlu ilköğretimle mümkün olamamaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde asgarî süre olan 9 yıllık zorunlu eğitimin, bu aşamada ülkemizin tüm bölgelerinde, Öğretim Birliği Yasası çerçevesinde 8 yıllık zorunlu ilköğretim olarak uygulamaya geçilmesi Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile de öngörülmüştür. Bu ilke, XV inci Millî Eğitim Şurası kararlarıyla da benimsenmiştir.

Toplumumuz, ülkemizin gerçekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda gelişen ve değişen dünya şartlarına uygun çağdaş ve demokratik bir eğitim ortamı içinde çocuklarımızın yetiştirilmesini beklemektedir. Bu beklentinin 5 yıllık zorunlu eğitimle gerçekleşmesi mümkün

değildir. Bu nedenledir ki, zorunlu eğitimin kesintisiz 8 yıla çıkarılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

...

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim uygulamasıyla, beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, özgür ve bilimsel düşünme gücüne sahip, sorgulayan, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan yapıcı ve verimli bir neslin yetiştirilmesine büyük ölçüde katkı sağlanacaktır.

...

Ayrıca çağımız, insanı ön plâna çıkaran, bilgi toplumlarının oluşturduğu yeni bir dünya düzenine açılmaktadır. Bilgiye erişimi ve erişilen bilgiyi kullanımı hedeflemeyen toplumlar gelecek yüzyıl uygarlığının önde gelen ülkeleri arasında yer alamayacaklardır. Buna karşılık bilgi toplumu olma yolunda ipi önde göğüsleyerek 21'inci yüzyılı karşılayanları, bugünkünden çok daha parlak bir gelecek beklemektedir. İlköğretimin kesintisiz sekiz yıla çıkarılmasıyla, bu konuda çok ciddî bir adım atılmış olacaktır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle, uygar ülkeler ile her alanda bütünleşmeyi hedef alan ülkemizin, eğitim alanında ihtiyaç duyduğu yeni düzenlemeler gerçekleştirilecek ve uygulamaya konulması sağlanacaktır".

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre devletin gözetim ve denetimi altında herkes için eğitim ve öğretim hakkını öngören ve ilköğretimin kız ve erkek tüm vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olması ilkesini benimseyen Anayasa'nın 42. maddesinin amacı, kuşkusuz, daha kapsamlı ve nitelikli öğretim programlarıyla çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaktır.

Devlet, eğitim ve öğretim hakkının en üst düzeyde yaşama geçirilebilmesi için malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde gerekli önlemleri almak, öncelikleri saptamak ve yasal düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. Bu bağlamda yasakoyucu, temel eğitime verdiği öneme göre, sekiz yıl veya daha uzun bir ilköğretim süresi saptayabilir.

Dava konusu kurallarla, ilköğretimin kesintisiz ve zorunlu sekiz yıl olması öngörülerek Anayasa ile devlete verilen görev yine Anayasa'daki ilkeler doğrultusunda ve olanaklar ölçüsünde uygulamaya geçirilmiştir.

Açıklanan nedenlerle, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleri, Anayasa'nın 42. maddesine aykırı görülmemiştir.

2-Anayasa'nın 24. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde ilköğretimin kesintisiz sekiz yıl olmasını öngören dava konusu 1. ve 5. maddelerin Anayasa'nın 24. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Din ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen Anayasa'nın 24. maddesindeki ilkeler çerçevesinde Medenî Yasa'nın 265. ve 266. maddeleri, din eğitimi ve öğretiminin bir öğretim ve meslek dalı olarak uygulanmasında ana babaya yetki vermiştir.

1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde, 1975 tarihli, Helsinki Nihâî Senedi'nde, Paris Şartı'nda, 1952 tarihli İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme'nin Ek. 1 Numaralı Protokolü'nde, 1960 tarihli Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'de, 1981 tarihli Dine ya da İnanca Dayalı Müsamahasızlığın ve Ayrımcılığın Bütün Şekilleri ile Ortadan Kaldırılması Hakkındaki Bildirge'de ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nde yer alan din ve vicdan özgürlüğüyle çocukların dinî eğitimi konusundaki taraf devletleri bağlayıcı düzenlemeler, vicdan ve din özgürlüğünün aynı içerik ve nitelikte olduklarını ve aralarında çok sıkı bir bağ bulunduğunu göstermektedir.

Din ve vicdan özgürlüğü, kişinin herhangi bir dinî veya felsefî inancı olma veya olmama hakkını, dinî inanç sahibinin ise dininin gereklerini öğrenme hakkını ifade eder. Bu bağlamda, herkesin, dinî ve felsefî inançları doğrultusunda kısıtlama olmaksızın eğitim ve öğretim görme hakkı bulunmaktadır.

4306 sayılı Yasa, imam-hatip liselerinin orta kısımlarını tümüyle kapatarak kişileri bu alanda eğitim ve öğrenim yapma hakkından yoksun bırakmıştır. Bu nedenlerle, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleri Anayasa'nın 24. maddesine, ayrıca Anayasa'nın 90. maddesinin yollamasıyla İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 9. maddesine ve Ek Protokolün 2. maddesine aykırıdır.

denilmektedir.

Anayasa'nın 24. maddesinin ilk fıkrasında herkesin, vicdan, dinî inanç ve kanaat özgürlüğüne sahip olduğu belirtilmiş, ikinci fıkrasında da bu özgürlüğün doğal bir sonucu olarak özgürlüklerin kötüye kullanılmasını yasaklayan 14. madde hükümlerine aykırı olmamak koşuluyla ibadetin dinî ayin ve törenlerin serbest olduğu vurgulanmıştır. Üçüncü fıkra, kimsenin, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı ve suçlanamayacağı ilkesine yer verilmiştir.

Bu kurallarla, anlam ve kapsamı belirlenen din ve vicdan özgürlüğü, yalnız, kişilerin diledikleri inanç ve kanaata sahip olmalarını değil, olmamalarını da güvenceye almaktadır. Anayasal sınırlar içinde, herkesin dinini seçme ve inancını açıklama konusundaki özgürlüğü, demokratik, lâik bir hukuk devletinde yasakoyucunun her türlü etkisinin dışındadır. Devlet, her türlü din ve inanca aynı uzaklıktadır. Devletin dinlerden birini seçmesi, ayrı dinlere bağlı yurttaşlar yönünden eşitlik ilkesine de aykırı düşer. Bu nedenle, lâiklik ilkesi din ve vicdan özgürlüğünün en önemli güvencesidir.

Lâik devletin, doğası gereği resmî bir dininin bulunmaması, belli bir dine üstünlük tanımamasını, onun gereklerini yasalar ve diğer idarî işlemlerle geçerli kılmaya çalışmamasını gerektirir. Bu bağlamda, lâik bir devlette belli bir dinin, eğitim ve öğretimi zorunlu hale getirilemez.

Anayasa'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretiminin devletin gözetim ve denetimi altında yapılmasının nedeni, maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi bu konudaki eğitim ve öğretim özgürlüğünün kötüye kullanılmasını engellemektir. Dinler hakkında yansız ve tanıtıcı bilgiler vermek ve

ahlâki değerleri benimsetmek amacıyla din kültürü ve ahlâk öğretimi dersleri ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasına alınmıştır. Din eğitimi yerine "din kültürü" dersinden söz edilmesi de bu amacı açıkça ortaya koymaktadır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi, ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin iznine bağlı tutulmuştur.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 26. maddesinde, orta öğretimin, ilk öğretime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsadığı, 27. maddesinde, ilk öğretimi tamamlayan ve orta öğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrencinin, orta öğretime devam etmek ve orta öğretim olanaklarından ilgi, eğilim ve yetenekleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş, 28. maddesinde, öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, eğilim ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak ortaöğretimin amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. 29. maddede ise, ortaöğretimin çeşitli programlar uygulayan liselerden oluştuğuna işaret edilmiştir. Yasa'da özel olarak düzenlenen imam-hatip liseleri, 32. maddede imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğrenciliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı'nca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem de meslekle ilgili yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumları olarak tanımlanmıştır.

Dava konusu düzenlemeyle zorunlu ilköğretim süresi, kesintisiz sekiz yıla çıkarılarak diğer orta okullarla birlikte imam-hatip okullarının orta okul kısmı da ilköğretim içine alınmıştır. Ancak, bunların lise kısımları, eskiden olduğu gibi 1739 sayılı Yasa ile belirlenen işlevlerini sürdürerek, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi gereksinim duyulan alanlardaki dinî hizmetleri yerine getirmek amacıyla, öğrencileri mesleğe ve yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar çerçevesinde eğitim ve öğretim vereceklerdir. Böylece, vatandaşların din eğitimi için gereksinim duydukları din adamları yetiştirilebilecektir. Bu durumda, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de yasal temsilcisinin iznine bağlı olan din eğitim ve öğretiminin engellendiği ileri sürülemez.

Dava dilekçesinde, Medenî Yasa'nın 265. ve 266. maddeleri yönünden kimi savlar ileri sürülmüştür. Ancak, Anayasa'ya uygunluk denetiminin dayanağını Anayasa kuralları oluşturduğundan yasalar arasındaki uyumsuzluklar ya da çelişkiler, bu denetime esas alınamaz. Kaldı ki ilköğretimin kesintisiz sekiz yıla çıkarılmasıyla çocuğun meslekî ve dinî terbiyesine ilişkin Medenî Yasa'nın 265. ve 266. maddeleri ile ana babaya verilen yetkilerin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması söz konusu olmadığından bu hususa ilişkin savlar yerinde görülmemiştir.

Öte yandan, Anayasal denetimde doğrudan dayanılmasa da yardımcı norm olarak değer ve etkisi gözönünde tutulan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin vicdan ve din özgürlüğünün düzenlendiği 9. maddesi de öz yönünden Anayasa'nın konuya ilişkin 24. maddesine koşut bir düzenleme içermektedir. Dava konusu kurallar, anne babanın istediği dinî eğitimi vermesine yasaklama veya sınırlama getirmediğinden Sözleşme'ye Ek Protokol'ün 2. maddesindeki, ebeveynin eğitimi ve öğretimi kendi dinî ve felsefî görüşüne göre sağlama hakkı ile de çelişmemektedir.

Açıklanan nedenlerle, 1. ve 5. maddeler Anayasa'nın 24. maddesine aykırı görülmemiştir.

3-Anayasa'nın 27. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde 1. ve 5. maddelerin Anayasa'nın 27. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Anayasa'nın 27. maddesindeki, herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu yolundaki kuralın doğal sonucu devletin bu hakların kullanılmasını engellememesidir. Sekiz yıllık kesintisiz ve yönlendirmesiz eğitimle, belirtilen hakların kullanılması imkansızlaştırılmakta, kişilerin bilim ve sanat yönünden eğitime başlamaları onbeş yaşından sonraya bırakılmaktadır. Gençlerin yetiştirilmesini engelleyen bu düzenleme, kişinin kendisini kültürel yönden geliştirmesini, ülkenin ileride gereksinimi olacak beyinlerin yetişmesini engelleyecektir.

denilmektedir.

Anayasa'nın 27. maddesinin ilk fıkrasında, herkesin, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleriyle temel eğitimin kesintisiz sekiz yıl olması öngörülmüştür. Temel eğitim süresinin uzatılmasının, bilim ve sanata yönelmede daha sağlam bir alt yapı oluşturabileceği gözetildiğinde bu alandaki özgürlüğü sınırlandıracağı veya ortadan kaldıracağı ileri sürülemez.

Bu nedenle, 1. ve 5. maddelerin Anayasa'nın 27. maddesine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

4-Anayasa'nın 166. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin Anayasa'nın 166. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Anayasa'nın 166. maddesiyle, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, ülke kaynaklarının verimli şekilde kullanılmasını plânlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak, devletin görevi kabul edilmiştir. Ayrıca Anayasa, maddenin üçüncü fıkrasında, kalkınma plânlarının hazırlanmasına, TBMM'nce onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esasların kanunla düzenleneceği kuralını getirmiştir.

Yeni düzenleme, sosyal ve kültürel kalkınmayı, bunun gerçekleştirilmesi için öngörülen malî hükümler de ekonomik kalkınmayı ilgilendirmektedir. Bu nedenle, 7. Beş Yıllık Plânın kapsamına girmektedir. Plânda, zorunlu temel eğitimin iki kademedan oluşması birinci kademenin ilkokullar, ikincisinin de ortaokullar olması öngörülmüş, böylece 5+3=8 yıllık yönlendirmeli ilköğretim esası benimsenerek plân bütünlüğü bu çatı üzerinde kurulmuştur.

Anayasa'nın 166. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince çıkarılan 30.10.1984 günlü ve 3067 sayılı Kalkınma Plânlarının Yürürlüğe Konulması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonlarının kendilerine havale edilen kanun tasarı ve tekliflerini Kalkınma Plânına uygunluk bakımından da inceleyeceği, uygun bulmadıklarını ve özellikle Plânın bütünlüğünü bozucu nitelikte olanları

reddedeceği açıklanmıştır. Bu nedenle, ihtisas komisyonu olan Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu, hükümetten gelen tasarıyı Anayasa'nın 166. maddesine aykırı olduğu gerekçesi ile reddetmiştir. Tasarının Plân ve Bütçe Komisyonunda görüşülmesi sırasında Meclis İçtüzüğü'nün 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince uzman sıfatıyla söz verilen DPT yetkilisi de Plânların kamu kuruluşları için emredici olduğunu, 7. Beş Yıllık Kalkınma Plânının 8 yıllık temel eğitimi, kademe ve yönlendirme ögesiyle birlikte benimsediğini vurgulamıştır.

denilmektedir.

Anayasa'nın "Plânlama" başlıklı 166. maddesinde, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde, hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını plânlamanın, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmanın devletin görevi olduğu, plânda, millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdam geliştirici tedbirler öngörüleceği; yatırımlarda toplum yararları ve gereklerinin gözetileceği, kaynakların verimli şekilde kullanılmasının hedef alınacağı; kalkınma girişimlerinin, bu plâna göre gerçekleştirileceği; kalkınma plânlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esasların yasayla düzenleneceği belirtilmiştir. Böylece, sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmek amacıyla devletin sosyal ve ekonomik yaşama müdahalesinin bir plân çerçevesinde yapılması öngörülmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanmaları nedeniyle, hukukî bir güç kazandırılan plânların, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı ilgilendiren konularda yasakoyucuyu önceden ilkeleri belirlenmiş bir doğrultuda düzenleme yapmaya zorladığı bir gerçektir. Ancak bu durum, yasakoyucunun plânın özüne bağlı kalarak ortaya çıkan yeni gereksinmelere ve önceliklere göre düzenleme yapmasına engel oluşturmaz.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda Avrupa Birliği ülkelerinde asgari norm olan dokuz yıllık zorunlu eğitimin, ülkenin tüm bölgelerinde, eğitim birliği yasası çerçevesinde sekiz yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulamaya geçilmesinin hedeflendiği belirtilerek, zorunlu temel eğitimin asgarî sekiz yıla çıkarılması, temel eğitimin ikinci kademesinden başlayarak etkin bir yönlendirme sistemi oluşturulması ve bu amaçla gerekli yasal değişikliklerin yapılması öngörülmüştür.

Plânda belirtilen, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde özgür ve özgüveni olan bilgi çağı insanını yetiştirmek amacıyla, dava konusu yasanın gerekçesinde açıklanan görüşler arasında farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca Plânda, eğitimin kesintili ya da kesintisiz olmasına ilişkin bir kurala da yer verilmemiştir. Bu durumda, plâna herhangi bir aykırılıktan söz edilemeyeceği gibi, kesintisiz sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin plân hedefleriyle çeliştiği de ileri sürülemez.

Açıklanan nedenlerle, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleri Anayasa'nın 166. maddesine aykırı değildir.

5-Anayasa'nın 5., 10. ve 17. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin, Anayasa'nın 5., 10. ve 17. maddelerine aykırılığı konusunda özetle;

İlköğretim kademesiz, yönlendirmesiz ve kesintisiz sekiz yıla çıkarılarak tek programlı ve tek tip örgütlenme esası getirilmiştir. Oysa, insanların ilgi, yetenek ve eğilimleri farklı olduğundan, maddî ve manevî varlıklarını geliştirmeleri, bu özellikleri gözetilerek farklı eğitim kurumlarına yönlendirilmelerine bağlıdır. Bunun sağlanması, eğitim ve öğrenim hakkının gereğidir. Bu hakkın, Anayasa'nın 10. maddesine göre herkese tanınması ve güvence altına alınması, bunun sonucu olarak da herkese eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak eşit yarışma koşul ve olanaklarının devletçe sunulması bir zorunluluktur.

Anayasa'nın 5. maddesinde, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Bu düzenleme kişilerin, eğitim ve öğrenim özgürlüğünden eşit olarak yararlanma ve farklı öğretim kurumlarına girme haklarını da içerir. Burada söz konusu olan, mutlak değil, kişilerin ilgi, yetenek ve eğilimlerine göre aynı sınıflandırmaya bağlı tutulan kişiler arasındaki eşitliktir. Anayasa Mahkemesi kararlarında belirtildiği gibi, durum ve konumlarındaki özellikler kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerekli kılar. Yeni düzenleme ile ilgi, yetenek ve tercihleri, meslekî eğitim kurumlarına, İmam-Hatip Okullarına, Anadolu Liselerine ve benzeri öğretim kurumlarına girmelerini gerektiren kişilerin yolları kapatılarak bu öğrencilerle genel öğretim kurumlarına girmeleri gereken öğrenciler arasında durum ve konumlarının gerektirdiği eşitlik bozulmuştur. Bu durum, fırsat eşitliğine ve bu bağlamda Anayasa'nın 5., 10. ve 17. maddelerine aykırıdır.

denilmektedir.

Anayasa'nın 10. maddesine göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idaremakamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar. Bu madde ile amaçlanan mutlak değil hukuksal eşitliktir. "Yasa önünde eşitlik" ilkesi yasalar karşısında herkesin eşit olmasını, ayırım yapılmamasını, kimseye ayrıcalık tanınmamasını gerektirir. Durumlarındaki farklılıklar kimi kişi ve toplulukların değişik kurallara bağlı tutulmasına neden olabilirse de farklılık ve özelliklere dayandığı için bu tür düzenlemeler eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz.

Anayasa'nın 17. maddesinin ilk fıkrasında, herkesin, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu belirtilmiş, 5. maddesinde de kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surettesınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Devletin bu yükümlülüğünü eşitlik ilkesini gözeterek hiçbir ayırım yapmadan herkes için geçerli olacak biçimde yerine getirmesi gerektiğinde duraksamaya yer yoktur.

Dava konusu Yasa'nın gerekçesinde, çocukların ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetişerek hayata ve üst öğrenime hazırlanmasının, beş yıllık zorunlu ilköğretimle mümkün olamadığı, onların ülkenin gerçekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda gelişen ve değişen dünya şartlarına uygun çağdaş ve demokratik bir eğitim ortamı içinde yetiştirilmesi yolundaki toplumsal beklentilerin gerçekleştirilmesi için zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasının kaçınılmaz hale geldiği belirtilmiştir. Ayrıca, bu düzenleme ile öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yetiştirilmelerini sağlamak bakımından,

ortaöğretimde izlenecek programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine neler kazandıracağı konusunda, ilköğretimin son ders yılının ikinci yarısında etkin bir rehberlikle bilgilendirilmeleri, böylece meslek seçimlerini etki altında kalmaksızın kendi özgür iradeleri ile bilinçli olarak yapabilmelerinin güvence altına alınmasının amaçlandığı vurgulanmıştır. Bu amacın, Anayasa'nın 17. maddesinde belirtilen maddî ve manevî varlığı koruma ve geliştirme hakkıyla, 5. maddesinde açıklanan, devletin temel amaç ve görevlerinin uygulamaya geçirilmesine yönelik olduğu açıktır.

6-14 yaş grubu arasındaki tüm çocukları sekiz yıllık temel öğretimden eşit olarak yararlandırarak onlara yalnız hukuksal eşitlik değil, fırsat eşitliği sağlamayı da amaçladığı anlaşılan dava konusu 1. ve 5. maddelerin, Anayasa'nın 5., 10. ve 17. maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

6-Anayasa'nın 12. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin Anayasa'nın 12. maddesine aykırılığı konusu özetle;

Sekiz yıllık kesintisiz öğretim ana, babanın velayeti altında bulunan çocuklarına diledikleri gibi dinî ve mesleki eğitim vermeleri konusundaki seçim haklarının ellerinden alınarak devlete verilmesine neden olmuştur. Bu durum, ana, babanın Medenî Yasa'nın "Mesleki Terbiye" ve "Dinî Terbiye" başlıklı 265. ve 266. maddelerinde belirtilen haklarını kullanmalarına engel oluşturarak Anayasa'nın 12. maddesinde belirtilen hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığını, devredilmezliğini, vazgeçilmezliğini ortadan kaldırmaktadır.

denilmektedir.

Anayasa'nın 12. maddesinde, herkesin, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu belirtilmiştir.

Ana babanın çocukları üzerindeki velâyet hakları kapsamında bulunan "Mesleki Terbiye", Medenî Yasa'nın 265. maddesinde, "Dinî Terbiye" ise 266. maddesinde düzenlenmiştir. 265. maddede, "Ana ve baba, çocuğun mesleki terbiyesini sevk ve idare eder ve mümkün mertebe kuvvet ve kabiliyetini ve arzularını nazara alır" denilmiş, 266. maddede de, "Çocuğun dinî terbiyesini tâyin ana babaya aittir. Ana babanın bu husustaki hürriyetini tahdit edecek her türlü mukavele muteber değildir. Reşit, dinini intihapta hürdür" kuralına yer verilmiştir. Bu maddelerle tanınan hak ve yetkilerin, yasa ile düzenlenmemesi durumunda da ana babanın çocukları üzerindeki velâyet haklarının doğal bir sonucu olduğu açıktır. Ancak, kişinin yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkının yaşama geçirilmesinin bu bağlamda, sağlıklı, kendisine, ailesine ve topluma karşı ödev ve sorumluluklarının bilincinde akıl ve bilgiyi esas alan çağın gerektirdiği özelliklere sahip olarak yetişebilmesinin daha uzun süreli ve nitelikli bir eğitimle sağlanabileceği de bir gerçektir. Temel eğitim, çocuğun zihinsel gelişimini sağlayarak yeteneklerinin ortaya çıkmasını kolaylaştıracağından, ana babanın çocuğa vereceği mesleki ve dini terbiye için sağlıklı bir temel oluşturacaktır. Bu durumda, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimin, ana babanın esasen var olan ve Medenî Yasa'nın 265. ve 266. maddeleriyle de güvence altına alınan çocuklarını terbiye konusundaki hakları ile çelişen bir yönü de yoktur.

Açıklanan nedenlerle, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleri Anayasa'nın 12. maddesine aykırı değildir.

7-Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın, Başlangıç'ında insan haklarına saygılı bir devlet olduğu vurgulanan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu özelliğinin 2. maddede de yinelenerek demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunun belirtildiği, dava konusu kurallarla getirilen zorunlu ve kesintisiz modelin bu özellikleri taşımadığı, antidemokratik rejimlerin veya kalkınma sürecini yakalayamamış üçüncü dünya ülkelerinin modeli olduğu ileri sürülmüştür.

"Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi"ni düzenleyen 42. maddeye, Anayasa'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" bölümünde yer verilmiştir.

Devlete düşen görev, Anayasa'da düzenlenen sosyal ve ekonomik haklardan kişilerin yararlanmasını sağlamak ve olanakları ölçüsünde bu hakların kapsamını genişletmektir.

Zorunlu kesintisiz sekiz yıllık temel eğitimle ilgili düzenleme, kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağına ilişkin Anayasa'nın 42. maddesinin yaşama geçirilmesine yöneliktir. Öğretim süresinin uzatılarak zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıyla kişilerin bu alandaki haklardan daha fazla yararlanmalarına olanak sağlanmıştır. Bu durum, çağdaş gelişmelerle de uyum içindedir. Ayrıca eğitimin süresinin ve niteliğinin yükseltilmesi insan haklarına saygının da gereğidir.

Açıklanan nedenlerle, dava konusu 1. ve 5. maddeler, Anayasa'nın Başlangıcı ile 2. maddesine aykırı değildir.

8-Anayasa'nın 174. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, 1. ve 5. maddelerin Anayasa'nın 174. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Anayasa'nın 174. maddesine göre, 3 Mart 1340 günlü, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu, Anayasa'ya aykırı olduğu biçiminde anlaşılamaz ve yorumlanamaz. Başka bir anlatımla, Anayasa gücünde olan bu Yasa'nın 4. maddesi, "Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlâhiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir" hükmünü getirmiştir. Böylece daha Cumhuriyetin ilk yıllarında getirilen bu hükümle, din eğitim ve öğretimi devlete görev olarak verilmiş, kişilerin din eğitim ve öğretim haklarından devlet sorumlu tutulmuş, bu öğretimin yapılması için ayrı okullar açılması ve din öğretiminin küçük yaşta başlatılması zorunlu görülmüştür. Yasa öncelikle mekteplerden söz etmekle, çocuğun okula başladığı yaştan itibaren bu okullara gidebilme hakkını vermektedir. Ayrıca imamet ve hitabet gibi bir din eğitimine genel bir eğitimden ve onbeş yaşından sonra başlanması, hafızlık, Kur'an-ı Kerim ve Arapça gibi mesleğin temeli sayılan bilgilerin öğreniminin geciktirilmesi, bu mesleğe yönelimi imkânsız hale getirecek ve din eğitimi zaafa uğratacaktır. Böyle bir uygulama din eğitim ve öğrenim hakkını ortadan kaldırmak demektir. Bu nedenle, kesintisiz sekiz yıllık eğitimle Tevhidi Tedrisat Kanunu ihlâl edilmiştir.

denilmektedir.

Anayasa'nın 174. maddesinde, Anayasa'nın hiçbir hükmünün Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti'nin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aralarında Tevhidi Tedrisat Yasası'nın da bulunduğu, Madde'de sayılan inkılâp

yasalarının, Anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamayacağı ve yorumlanamayacağı belirtilmiştir.

Maddede sayılan Devrim Yasalarının Anayasa'nın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaması ve yorumlanamamasının öngörülmesi, bu yasalara, diğerlerinden farklı anayasal bir güvence sağlamaktadır. Ancak bu durumun onlara, Anayasa gücü ve değeri kazandırdığı kabul edilerek, Anayasa'ya uygunluk denetimine esas alınmaları olanaklı değildir. Kaldı ki, dava dilekçesinde ileri sürüldüğü gibi Tevhidi Tedrisat Yasası'nın 4. maddesi ile devlete din eğitimi ve öğretimi görev olarak verilmemiş, yalnız halkın dini gereksinimlerinin karşılanabilmesi için bu alanda hizmet verecek kamu görevlilerinin yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim verecek okulların açılması öngörülmüştür. Uygulamada imam hatip liseleri ve ilâhiyat fakülteleriyle bu eğitim gerçekleştirilmektedir.

Açıklanan nedenlerle, Yasa'nın 1. ve 5. maddeleri Anayasa'nın 174. maddesine aykırı değildir.

9-Anayasa'nın 65. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin Anayasa'nın 65. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Anayasa'nın 65. maddesine göre, Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine

getirir. Bu hüküm gözardı edilemez. Beş Yıllık Kalkınma Plânlarına taşınamayacak bir yük getiren sekiz yıllık kesintisiz eğitime ilişkin Yasa'nın gerçekleştirilmesi için kaynaklar zorlansa bile ekonomik istikrarı bozucu niteliktedir. Kaliteli ve çağdaş bir eğitim hedeflemesi gereken reform niteliğindeki bir yasanın gereklerinin yerine getirilmesi için sistem, program ve öğretmen yanında bina, derslik ve ders araç ve gereçleri gibi fiziki şartların varlığı da söz konusudur. Bu gereksinimlerin karşılanması için yalnız malî kaynak sağlanması yeterli değildir. Otuz yıl gibi uzun bir süre de gerekmektedir.

denilmektedir.

Sosyal ve ekonomik hakların sınırını belirleyen Anayasa'nın 65. maddesi uyarınca devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirirken öncelikleri saptamak yetkisine sahiptir. Eğitimin kişi ve toplum yaşamında yaratacağı olumlu etkiler gözetilerek, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim esasının benimsenmesinde ve bunun için gereken malî kaynağın sağlanmasında, Anayasa'nın 65. maddesine aykırılık bulunmamaktadır.

10-Anayasa'nın 13. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, Yasa'nın 1. ve 5. maddelerinin Anayasa'nın 13. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

Dava konusu Yasa ile eğitim ve öğrenim hakkı sınırlandırılmıştır. Bunun haklı bir nedeni yoktur. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmaması kural, sınırlandırılması ise istisnadır. Dava konusu Yasa, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve uluslararası kurallara da aykırıdır.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilmesi için öncelikle geçerli bir sınırlandırma nedeni bulunmalıdır. Bu sınırlandırma kanunla yapılmalı ve demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır. Bu sınırlama koşullarına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında "orantılılık ilkesi" de eklenmiştir. Yeni düzenlemenin yapılmasından önce meşru bir sebebin var olduğu kabul edilemez. Toplumun bu yönde bir isteği olmadığı gibi Devletin temel niteliklerine aykırılık da söz konusudur. Bu nedenle, demokratik bir toplumda gerekli ve geçerli bir sınırlama nedenine dayanmayan Yasa Anayasa'nın 13. maddesine aykırıdır.

denilmektedir.

Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin hangi nedenlerle ve nasıl sınırlandırılacağı düzenlenmiştir. Ancak, bu kuralın uygulanabilmesi için öncelikle bir temel hak ve özgürlüğün sınırlandırılmış olması gerekir. Oysa, kesintisiz zorunlu temel eğitimi sekiz yıla çıkaran dava konusu kurallar eğitim ve öğretim hakkıyla ilgili bir sınırlandırma içermemekte, tersine, kişilerin bu haktan daha kapsamlı yararlanmalarına olanak sağlamaktadır.

Bu nedenle, getirilen düzenlemenin Anayasa'nın 13. maddesiyle ilgisi bulunmamaktadır.

B-3. Madde'nin İncelenmesi

1-Maddenin Anlam ve Kapsamı

4306 sayılı Yasa'nın dava konusu 3. maddesiyle, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 6. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapılmıştır. 6. maddenin ilk fıkrasında, "Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler" kuralına yer verilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında yapılan dava konusu değişiklikle, "Millî Eğitim Sistemi, her bakımdan, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir" kuralı fıkranın ilk düzenlemesinde olduğu gibi aynen korunmuş, buna ek olarak, "Bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir" kuralı getirilmiştir. Maddenin gerekçesinde, bu değişiklikle öğrencilerin orta öğretimdeki programlara bilinçli olarak yönelip ilgi, eğilim ve yeteneklerine uygun bir meslek seçmelerinin kolaylaştırılmasının amaçlandığı belirtilmiştir.

Bu durumda, 1739 sayılı Yasa'nın 6. maddesinin ikinci fıkrasındaki değişikliğin, gerekçesinde de açıklandığı gibi, fertlerin eğitimleri süresince ilgi, eğilim ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirileceklerine ilişkin birinci fıkra kuralına işlerlik kazandırılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

2-Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, 4306 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin Anayasa'nın 24. ve 42. maddelerine aykırılığı konusunda özetle;

Orta öğretimin 1. kademesi olan ortaokullar yeni düzenleme ile kaldırıldığından, değiştirilen fıkra da sözü edilen orta öğretim kurumları deyimi ile kastedilen, meslek liseleri ile genel liselerdir.

Meslek liselerinin kimileri halen genel liselerden bir yıl fazla dört yıl sürelidir. Getirilen düzenlemenin öngördüğü hazırlık sınıflarıyla, dört yıllık mesleki orta öğretim süresi beş yıla çıkarılacaktır. Böylece, emsallerinden iki yıl fazla süreceğinden bu tür mesleki eğitim kurumlarının özellikle İmam Hatip Liselerinin seçilmesi olumsuz yönde etkilenecektir.

Meslek liselerine bir yıllık hazırlık sınıfı eklenmesine gereksinme duyulması, ilköğretimin son üç yılında yapılmayan bir görevin sonradan telafi edilmesi anlamına geldiğinden yapılan değişikliğin yanlışlığını ve haksızlığını göstermektedir. Bu yanlış bir seçimdir. Gençlerin uygun yaşta kendilerini geliştirme hakkını engellediği gibi öğrenim ve yetiştirme süresini de gereksiz yere uzatmakta ve zorlaştırmaktadır.

İlköğretimin ikinci kademesinden başlayarak etkin bir yönlendirme sistemi kurulamamasının üniversite önünde yığılmalara neden olduğu 7. Beş Yıllık Plânda da belirtilmektedir.

Getirilen düzenleme Anayasa'nın 24. ve 42. maddelerine aykırıdır.

Yasa'nın 3. maddesi, 1. ve 5. maddelerinin yürürlük ve geçerliliklerinin bir sonucu ve uygulaması olduğundan, bu maddeler yönünden açıklanan iptal nedenleri 3. madde için de geçerlidir.

denilmektedir.

Anayasa'nın 42. maddesinin ikinci fıkrasında, öğrenim hakkının kapsamının, yasayla saptanacağı ve düzenleneceği belirtilmektedir.

Yasakoyucu, kişiler yönünden bir hak, devlet yönünden ise sağlanması başta gelen ödevlerden biri olan öğrenim ve öğretim hakkını düzenlerken, kuşkusuz öğrencilerin, ilgi, istek ve eğilimleri doğrultusunda, hayata, iş alanlarına, mesleklere, çeşitli yüksek öğretim programlarına yönlendirilmeleri, toplumun gereksinme duyduğu insan gücünün yetiştirilmesi, böylece, toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınmanın sağlanması gibi hususları gözetecektir. Bu bağlamda, 1739 sayılı Yasa'nın 6. maddesinin ilk fıkrasında yer alan, "Fertler eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler" biçimindeki kuralın uygulamaya geçirilmesi amacıyla getirildiği anlaşılan ve Millî Eğitim sisteminin her bakımdan, bu yönlendirmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenleneceğine ve bu amaçla, ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabileceğine ilişkin kuralları içeren dava konusu ikinci fıkranın, Anayasa'nın 42. maddesine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Kuralın, Anayasa'nın din ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen 24. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

Yasa'nın, 3. maddesi 1. ve 5. maddelerle ilgili bölümlerde açıklanan nedenlerle Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

C-2., 4., 6., 7., 8. ve 9. Maddelerin İncelenmesi

1-Maddelerin Anlam ve Kapsamı

4306 sayılı Yasa'nın 2. maddesiyle 5.1.1961 günlü, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na eklenen Geçici 10. Maddede, "İlköğretimin altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrenimini ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olanlar ile çıraklık eğitim merkezlerindeki öğrenciler, eğitimlerini bu kurumlarda tamamlarlar. 1997-1998 ders yılı başından itibaren bu sınıflara hiç bir şekilde öğrenci alınmaz. Bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıflarında başarılı olanlar ile 1997-1998 öğretim yılında okumaya hak kazananlar da zorunlu eğitimlerini bu okullarda tamamlarlar" denilmektedir. Bu maddenin, 4306 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce ilköğretimin altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrenimini, ortaöğretim kurumları bünyesinde yapmakta olanların, çıraklık eğitim merkezlerindeki öğrencilerin, bazı derslerin öğretimini yabancı dille yapan okulların hazırlık sınıflarında başarılı olanlar ile 1997-1998 öğretim yılında okumaya hak kazananların haklarını korumayı ve yeni sisteme geçişi sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Yasa'nın 4. maddesiyle, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 23. maddesine 3 nolu fıkra eklenmiştir. Bu fıkayla, ilköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmaların yapılması öngörülmüştür.

Yasa'nın 6. maddesiyle, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nun 9. maddesindeki "İlköğretim okulunu bitirmiş olanlar bir mesleğe hazırlık amacıyla çıraklık dönemine kadar işyerlerinde aday çırak olarak eğitilirler" kuralında yer alan "eğitilirler" sözcüğü "eğitilebilirler" olarak değiştirilmiştir. Maddenin gerekçesinde bu değişikliğin, kişilerin çıraklık dönemine kadar iş yerlerinde aday olarak çalıştırılmaları yükümlülüğünün, olanakların elverdiği ölçüde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla yapıldığı belirtilmiştir. Yasa'nın 6. maddesiyle 3308 sayılı Yasa'nın 10. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde de değişiklik yapılarak, çırak olabilmek yaşı onüçten, ondörde çıkarılmıştır. Madde gerekçesinde, Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre, zorunlu ilköğretimin 6-14 yaş grubu çocukları kapsadığı, İş Kanunu'nun 67. maddesi ve ILO 59 sayılı Sözleşme'yle onbeş yaşından küçük çocukların çalıştırılmalarının yasaklandığı, bu nedenle Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nda değişiklik yapıldığı belirtilmiştir.

4306 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ile, 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un, İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün görevlerini düzenleyen 11. maddesinin (a) bendi değiştirilmiştir. Buna göre, ilkokullar, ortaokullar, ilköğretim okul ve kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetleri yürütmeyi İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayan, genel mesleki ve teknik liselerin orta kısımlarının eğitim, öğretim ve yönetim hizmetlerinin ise ilgili öğretim birimlerince yürütüleceğini öngören önceki kural değiştirilerek, zorunlu eğitim çağındaki çocukların öğrenim gördüğü ilköğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili görev ve hizmetleri yürütmek İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Yasası'nda, "genel, mesleki-teknik liselerin orta kısımları"na ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. 222 sayılı Yasa uyarınca da, ilköğretim, ilköğretim kurumlarında verileceğinden, 4306 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin öngördüğü düzenleme ile aynı alanın farklı yönlerini düzenleyen yasalar arasında birlik, bütünlük ve uyum sağlanmıştır.

4306 sayılı Yasa'nın 8. maddesiyle 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nda birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ile "ortaokul" ibareleri, "ilköğretim okulu" olarak değiştirilerek bu Yasalar sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim sistemiyle uyumlu duruma getirilmiştir.

Yasa'nın 9. maddesi ile de, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası ile 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Yasası'nın dava konusu 4306 sayılı Yasa ile çelişen kimi kural ve ibareleri yürürlükten kaldırılmıştır.

2- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, 4306 sayılı Yasa'nın tümünün Anayasa'nın 2., 10., 12., 13., 65. ve 166. maddelerine aykırı olduğu, Yasa'nın 1., 5. ve 3. maddelerinin iptal edilmeleri halinde ise 2., 4., 6., 7., 8. ve 9. maddelerinin uygulanma olanağı kalmayacağından, bunların da 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesi uyarınca iptal edilmeleri gerekeceği ileri sürülmüştür.

Yasa'nın 1., 5. ve 3. maddelerinin incelendiği bölümlerde, getirilen yeni sistemin Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varıldığından, 1., 5. ve 3. maddelerle benimsenen ilkelerin uygulamaya geçirilebilmesi ve ilgili diğer yasalarla uyum sağlanabilmesi amacına yönelik dava konusu 2., 4., 6., 7., 8. ve 9. maddeler de önceki bölümlerde belirtilen gerekçeler doğrultusunda Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

Bu nedenlerle, belirtilen maddelere ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

D-Geçici 1. Maddenin İncelenmesi

1-(A) ve (F) Fıkralarının İncelenmesi

a- Anlam ve Kapsam

Geçici 1. Maddenin 13 bentten oluşan (A) fıkrasının ilk dokuz bendinde, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere, 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında katkı payı alınacak işlemler ve kağıtlar belirlenmiştir. Önceki sekiz bendin açık bir anlatım taşımasına karşılık 9. bentde, 492 sayılı Harçlar Kanunu'na ekli 4 sayılı tarifenin 1 numaralı bölümündeki tapu işlemlerinden harç mükellefiyeti doğuran (492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlarda yer alan istisna ve muafiyetler dikkate alınmaksızın) her bir işlemin taraflarının ayrı ayrı 5.000.000 lira ödeyecekleri belirtilmiştir.

492 sayılı Harçlar Kanunu'na ekli 4 sayılı tarifenin 1 numaralı bölümüne göre harç mükellefiyeti doğuran bir tapu işleminin bir ya da iki tarafının da birden çok olması durumunda, dava konusu 9. bendin nasıl uygulanacağı konusunda duraksanabilirse de işlemin iki tarafında yer alan kişilerin sayısının çokluğunun, o işlemin tek olma niteliğini değiştiremeyeceği açıktır. Bu konu uygulamada da aynı doğrultuda değerlendirilerek Başbakanlık Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün, "Tapu İşlemlerinden Eğitim Katkı Payı Alınması" hakkında 5.12.1997 günlü, 1997/14 sayılı Genelgesi'nde örneğin, miras yolu ile intikal eden taşınmaz mallar ile mülkiyetten gayrî aynî hakların "iştirak halinde veya doğrudan müşterek mülkiyet olarak" mirasçılar adına tescilinde, mirasçı sayısına bakılmaksızın her bir taşınmaz mal için 5.000.000 lira alınması öngörülmüş, benzer konularda da aynı ilke benimsenmiştir. 10. bentte, Fıkra'nın 3, 5 ve 7 numaralı bentlerinde yer alan katkı paylarının katma değer vergisi matrahına dahil

edilmeyeceği; 11. bentte, eğitime katkı payının kimler tarafından ve ne zaman ödeneceği; 12. bentte, Fıkra'ya göre eğitime katkı paylarını tahsil eden kuruluşların bunları beyan ederek ödeyecekleri süre; 13. bentte de, Bakanlar Kurulu'nun ilk dokuz bentte yer alan tutarları ayrı ayrı beş katına kadar artırmaya yetkili olduğu ve eğitim katkı payının tarh, tahakkuk ve tahsilinde ilgili mevzuat hükümleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanacağı açıklanmıştır.

(F) fıkrasıyla da sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak amacıyla yapılan bağış ve yardımların toplanması, nemalandırılması, bütçeye aktarılması ve denetime ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

b-Anayasa'ya Ayrılık Sorunu

Dava dilekçesinde, (A) ve (F) fıkralarının Anayasa'nın 73., 160. ve 161. maddelerine aykırılığı konusunda özetle;

(A) fıkrasında, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere alınması öngörülen "eğitim katkı payı", eğitim hizmetlerinden yararlanmayanların da ödemesinin zorunlu olması nedeniyle bir tür vergidir. Bunun, tarh, tahakkuk ve tahsilinde, ilgili mevzuat hükümleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanacağını belirtilmiş olması da bu yükümlülüğün bir vergi olduğunu göstermektedir. Fıkranın 1, 2, 4, 5, 7 ve 9. bentlerinde maktu katkı payları alınması hükme bağlanmıştır. Bu yeni vergilerle, Anayasa'nın 73. maddesinde öngörülen "malî güç" düşünülmeden her mükelleften aynı miktarda vergi istenmesi eşitsizliğe yol açmaktadır. Devlet gücünün başlıca temel öğelerinden olan "vergilendirme" adaletin, en belirgin biçimde yansıması gereken alandır. Sosyal devlet ilkesi, malî gücün gözetilmesini zorunlu kılar. Bunun esas alınmadığı bir vergilendirme sistemi, adil olmadığı gibi dengeli de değildir. Ayrıca, 1-13. bentlerdeki katkı payı ödemeleri, mükellef tutulanlar lehine bir işlem tesisi veya bir hakkın kullanılması ile ilişkilendirilmediğinden, resim, harç ve benzeri yükümlülük olarak da kabul edilemez. Fıkradaki miktarların Bakanlar Kurulu'nca beş katına kadar artırılabilmesi hususu da gözetildiğinde bu durum, az gelir elde eden ve ekonomik zorluklar içinde bulunan kurumlar vergisi ve diğer vergi mükelleflerinin vergi ödevini yerine getirmesini zorlaştıracaktır.

(F) fıkrasında yer alan sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak amacıyla yapılan bağış ve yardımlardan oluşan hesapta toplanan gelir ve yapılan harcamaların her altı ayda bir Maliye ve Millî Eğitim Bakanlığı denetim elemanlarınca birlikte denetleyeceğine ilişkin kural, bu konuda Anayasa'nın 160. maddesinin birinci fıkrası ile Sayıştay'a tanınan yetkinin bakanlıkların denetim elemanlarına verilmesi sonucunu doğuran bir yetki gasbidir. Bu nedenle, Anayasa'nın 160. maddesine aykırıdır.

Ayrıca (A) ve (F) fıkralarında yapılan düzenlemeyle özel bir bütçe oluşturulmakta, bütçe kanunu dışında harcama yetkisi verilmektedir. Bu durum kamu tüzelkişilerinin harcamalarının yıllık bütçeyle yapılacağına ilişkin Anayasa'nın 161. maddesine aykırıdır.

denilmektedir.

Anayasa'nın "vergi ödevi" başlıklı 73. maddesine göre:

"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir."

Vergilendirme yetkisi, devletin, ülkesi üzerindeki egemenliğine bağlı olarak, vergi alma konusunda sahip olduğu hukuksal ve fiili güçten kaynaklanmaktadır. Kamu hizmetlerinin görülmesi için gereksinim duyulan malî kaynakların sağlanması amacıyla kullanılan vergilendirme yetkisi, dar anlamda, devletin, kamu gelirlerinden sadece vergi koymaya ilişkin yetkisini, geniş anlamda ise, çağdaş devletin güvenlik, adalet ve eğitim gibi geleneksel görevlerinin yerine getirilmesinin yanında, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer alanlara katkısının gerektirdiği giderleri karşılamak için gerçek ve tüzelkişilere getirdiği her türlü malî yükümlülüğe ilişkin yetkisini kapsamaktadır. Bu yetkiye dayanılarak, kamu giderlerini karşılamak amacıyla alınan vergi, Anayasa'nın 73. maddesine göre gerçek ve tüzelkişilerin yasalarla belirlenmek koşuluyla malî güçlerine göre yerine getirmek zorunda oldukları bir yükümlülüktür. Devlet bu yolla kamu giderlerini karşılamak için veya malî politikasının gereği olarak piyasa ekonomisinden bütçeye gelir aktarmaktadır.

Vergi, belirli bir hizmetten doğrudan yararlanma karşılığı değil, tüm kamu hizmetleri için yapılan giderlere ortak katılma payıdır. Harç, kişilerin özel olarak, kamu kurumları ve hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında yaptıkları ödemeler, resim ise harca benzer biçimde devlet dairelerinde ve kamu kuruluşlarında görülen hizmetin ve yapılan giderlerin karşılığında yalnız o işle ilgili gerçek ve tüzelkişilerden sağlanan gelirlerdir. Vergi, resim ve harç benzeri malî yükümlülük ise kişilerden, kimi kamu hizmetleri karşılığında veya hizmet karşılığı olmaksızın kamu gücüne dayanılarak elde edilen gelirlerdir. Bu nedenle "Benzeri malî yükümlülük" kimi zaman vergi, resim veya harç niteliğinde olabileceği gibi kimi zaman da bunların ortak özelliklerini taşıyabilmektedir. Ancak, 73. madde uyarınca yasayla konulmaları ve kamu gücüne dayanılarak alınmaları gerekmektedir.

Vergi, resim ve harç benzeri mali yükümlülüklerle konu olan hizmetlerin, kişiler yönünden öze indirgenerek malî bir karşılığa dayandırılması olanağı bulunduğu, öğretide, geniş anlamda vergilendirme yetkisi kapsamına girdiği ve bunlarda, kısmen de olsa karşılık ve yararlanma ilkesinin geçerli olduğu kabul edilmekte, ayrıca parafiskal yükümlülükler adıyla, kamu kurumları ve genel yararlar ilgili kuruluşların finansmanlarını sağlamak amacıyla doğrudan bu kuruluşlar veya idare tarafından bu kuruluşlar yararına, bunların mensupları veya hizmetlerinden yararlananlardan kamu gücüne dayanarak alınan, ancak, devlet bütçesine katılmayan gelirler olarak da tanımlanmaktadır.

(A) fıkrasının ilk dokuz bendinde belirtilen işlemler ve kağıtlardan, yine aynı bentlerde gösterilen oran ve miktarlarda sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında alınması öngörülen eğitim katkı payı, vergi yasaları dışında bir yasa ile düzenlenmiş olması ve vergi gelirlerinden farklı olarak yalnız eğitim hizmeti için kullanılmasının öngörülmesi nedeniyle, vergi niteliğinde değildir. Ancak, eğitim katkı payı da, vergiler gibi yasayla ve yasada sayılan yükümlülerden, eğitim hizmetlerinden doğrudan yararlanıp yararlanmadıklarına bakılmaksızın kimi kağıtların kullanılması ve işlemlerin yapılması sırasında belli miktar ve oranlarda alınıp elde edilen tutarlar bütçeyle

ilişkilendirildiğinden vergi, resim ve harç benzeri malî yükümlülük kapsamına girmektedir. Sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim sistemi için gerekli olan malî kaynakların sağlanabilmesi amacıyla geçici bir süreyle alınması öngörülen eğitim katkı payı malî bir yükümlülük olduğundan Anayasa uyarınca yasayla düzenlenmesi gereği yerine getirilerek, konusu, mükellef ve sorumluları ile miktar ve oranları (A) fıkrasının 1-9 bentlerinde açıkça belirtilmiş, 10, 11, 12 ve 13. bentlerde de tarh, tahakkuk ve tahsil usulleri açıklanmıştır.

Öte yandan, Anayasa'nın 73. maddesinin ilk fıkrasında verginin malî güce göre ödeneceği belirtilmişse de, "malî güç"ün tanımı yapılmamıştır. Öğretide, dar anlamda vergi için öngörüldüğü kabul edilen, malî güce göre vergilendirme ilkesinin, geniş anlamda vergi kapsamına giren malî yükümlülükler yönünden de uygulanması ve bu konuda mutlak bir eşitliğin sağlanması, bunların özellikleri ve nitelikleri nedeniyle olanaklı değildir. Ancak, bu tür malî yükümlülükler getirilirken de makul ve kabul edilebilir ölçülerin gözetilmesi gerektiğinde duraksamaya yer yoktur.

Vergi, resim ve harç benzeri malî yükümlülük niteliğindeki eğitim katkı payının, konusunun, miktarının tarh, tahakkuk ve tahsil usullerinin Yasa'da gösterilmesi makûl ve kabul edilebilir ölçüleri aşmaması, miktar ve oranların belirli ölçüde artırılması konusunda Bakanlar Kurulu'na verilen yetkinin de Anayasa'dan kaynaklanması nedeniyle dava konusu Geçici 1. maddenin (A) fıkrası, Anayasa'nın 73. maddesine aykırı görülmemiştir.

Anayasa'nın 160. maddesinde, Sayıştay'ın, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemesi ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlaması öngörülmüştür. TBMM, yürütme organına gelirlerin toplanması ve giderlerin yapılması iznini, Anayasa'nın 161. maddesi uyarınca bütçe yasalarıyla vermektedir. Ancak, 161. maddenin üçüncü fıkrası, yasayla, kalkınma plânları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller konulabilmesine olanak tanımaktadır.

Dava konusu (F) fıkrasında, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak amacıyla yapılan her türlü bağış ve yardımların Millî Eğitim Bakanlığı adına Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ve Halk Bankasında açılacak özel hesaba yatırılacağı ve özel tasarruf mevduatı gibi nemalandırılacağı, hesapta toplanan tutarların, bütçeye özel gider kaydedilirken Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine Maliye Bakanlığınca özel ödenek kaydedileceği, bu hesapta toplanan gelirler ve yapılan harcamaların altı ayda bir Maliye ve Millî Eğitim Bakanlığı denetim elemanlarınca birlikte denetleneceği belirtilmiştir.

Fıkranın incelenmesinden, yasakoyucunun, Millî Eğitim Bakanlığının belirli bankalarda açılacak özel hesapta biriken paralarının, enflasyon karşısında değer kaybına uğramaması için özel tasarruf hesabı gibi nemalandırılmasını öngördüğü anlaşılmaktadır.

Öte yandan, Yasa'nın konusunu oluşturan hizmetlerin hızla görülebilmesi için getirilen bu usulde, hesapta toplanan miktarların bütçeye özel gider, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek yazılması nedeniyle, harcama yapıldığı zaman, sonuçta Sayıştay'ınve TBMM'nin denetimine bağlı tutulacağı açıktır. Bu hesapta toplanan gelirler ve yapılan harcamaların her altı ayda bir Maliye ve Millî Eğitim Bakanlığı elemanlarınca birlikte denetleneceğine ilişkin kural ise Sayıştay'ın bu konudaki yetkisini ortadan kaldırmamakta ancak buna ek olarak idarî denetime de olanak sağlamaktadır.

Dava dilekçesinde, (A) ve (F) fıkraları ile özel bütçe oluşturularak, bütçe kanunu dışında harcama yetkisi verildiği, bunun da kamu tüzel kişilerinin harcamalarının yıllık bütçeyle yapılacağına ilişkin Anayasa'nın 161. maddesine aykırılık oluşturduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 161. maddesinin ilk fıkrasında, Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamalarının yıllık bütçeyle yapılacağı belirtilmiş, üçüncü fıkrasında ise, bu genel ilke dışına çıkılarak kanunun kalkınma plânları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabileceği kurala bağlanmıştır. Böylece kimi durumlarda bütçenin yıllık olması ilkesinin aşılmasına izin verilmiştir. Devlet gelirlerinden bir bölümünün belli hizmetlerin karşılanmasında kullanılmasının öngörülmesi de bu çerçevede içinde değerlendirilmelidir.

161. maddenin ilk fıkrası uyarınca harcamaların yıllık bütçeye bağlı tutulması durumunda, yıl içinde harcanmayan miktarın kullanılmadığı gözetilerek Geçici 1. madde ile 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında sekiz yıllık kesintisiz ilköğretimle ilgili yatırımların sürdürülebilmesi için özel gelir ve özel ödenek uygulaması öngörülmüş, bu bağlamda, herhangi bir bütçe dönemiyle sınırlandırılmadığından gelirlerin bir sonraki yıla aktarılarak hizmetin kesintisiz ve hızla yerine getirilmesine olanak sağlanmıştır.

Açıklanan nedenlerle, üç yılda tamamlanması öngörülen sekiz yıllık kesintisiz ilköğretimle ilgili yatırımlar için kaynak sağlanması amacıyla bütçeyle ilişkilendirilerek özel bir usul getirilmesinde, Anayasa'nın 161. maddesine aykırılık görülmemiştir.

(A) fıkrasının 2 numaralı bendi yönünden Haşim KILIÇ, Sacit ADALI ve Ali HÜNER; 4 numaralı bendi yönünden Haşim KILIÇ; 9 numaralı bendi yönünden de Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI ve Ali HÜNER bu görüşlere katılmamışlardır.

(F) fıkrasının son paragrafına ilişkin görüşlere de Haşim KILIÇ katılmamıştır.

2-(B) Fıkrasının İncelenmesi

a-Anlam ve Kapsam

Geçici 1. maddenin (B) fıkrasında, 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında, 24.3.1988 günlü, 3418 sayılı Yasa'nın 7. maddesi yerine uygulanacak kural getirilmiştir.

3418 sayılı Yasa'nın, eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisine ilişkin 7. maddesinde, bu vergiye tâbi ürünler ile bunların maktu olarak belirlenen vergi miktarları gösterilerek, bu madde uyarınca ödenen miktarların, gelir ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak nazara alınıp, ek verginin matrahına dahil edileceği belirtilmiş ve bu vergiyle ilgili Bakanlar Kurulu'nun yetkileri düzenlenmiştir.

3418 sayılı Yasa'nın bu maddesi yerine, dava konusu Geçici 1. maddenin (B) fıkrası uyarınca 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında uygulanması öngörülen kural ile eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisi nisbi tarifeye bağlanarak oranı % 10 olarak belirlenmiş, Bakanlar Kurulu, verginin kapsamına giren her bir mal veya mal grubu için bu oranı sifıra kadar indirmeye, üç katına kadar artırmaya yetkili kılınmıştır. Ayrıca verginin konusu ve matrahı da belirlenerek, bu verginin, katma değer vergisi ve diğer vergi, resim, harç, fon, pay ve benzerlerinin matrahına dahil edilmeyeceği açıklanmıştır.

b-Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, (B) fıkrasının Anayasa'nın 2. maddesine aykırılığı konusunda özetle;

"Geçici 1. maddenin (B) bendi de; Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararlarında, Devletin tüm organlarının ve her türlü eylem ve işleminin hukuk kurallarına ve Anayasa'ya uygun olması şeklinde ifade edilen ve Anayasa'nın 2. maddesinde Cumhuriyet'in temel niteliklerinden biri olarak vurgulanan Hukuk Devleti ilkesine ve Anayasa'ya aykırıdır"

denilmektedir.

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti, insan haklarına dayanan tüm işlem ve eylemlerinde hukuk kurallarına bağlı, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasakoyucunun da uymak zorunda olduğu hukukun temel ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinden uzaklaşmayan devlettir.

Yasakoyucu, hukuk devleti temelinde Anayasa'nın "vergi ödevi"ne ilişkin 73. maddesinde belirtilen ilkelere uygun olarak, gelir, servet veya harcamaların vergilendirilmesinde, konularına ve niteliklerine göre farklı yükümlülük ve oranlar öngörebilir. Bu bağlamda, zamanla ekonomik koşulların değişmesi sonucu azalan vergi gelirlerini artırmak amacıyla eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisinin, belli bir oran saptanarak nisbi vergiye dönüştürülmesinde ve vergi oranının sıfıra kadar indirilmesi ve üç katına kadar artırılması konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilmesinde Anayasa'nın 73. maddesine aykırılık yoktur.

Dava konusu (B) fıkrası ile eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisinin geçici bir süre için nisbi olarak alınması konusunda Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen koşullarla Bakanlar Kurulu'na yetki verilmesinde Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırılık bulunmamaktadır.

3-(C) Fıkrasının İncelenmesi

a-Anlam ve Kapsam

Geçici 1. maddenin (C) fıkrasında, "Bu maddenin (A) ve (B) fıkralarına göre tahsil edilen pay ve gelirlerin tamamını 3418 sayılı Kanun'un 39 uncu maddesindeki hasılat paylaşım esasları dikkate alınmaksızın yılı Bütçe Kanununun (B) işaretli cetveline özel gelir, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak üzere (A) işaretli cetvelinde Millî Eğitim Bakanlığının bütçesinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere özel ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir." denilmektedir. Bu kural uyarınca (A) ve (B) fıkralarına göre 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında, kimi işlemlerden ve kağıtlardan alınacak eğitim katkı payı ile "eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri" vergisi gelirlerinin tümü, 3418 sayılı Kanun'un 39. maddesindeki hasılat paylaşım esasları dikkate alınmaksızın yılı Bütçe Kanunu'nun gelir bütçesine ilişkin (B) işaretli cetveline özel gelir, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak üzere gider bütçesine ilişkin (A) işaretli cetvelinde, Millî Eğitim Bakanlığının bütçesinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere özel ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkili kılınmıştır.

b- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, (C) fıkrasının Anayasa'nın 163. ve 2. maddelerine aykırılığı konusunda özetle;

"Getirilen düzenleme ile bütçe kanunu dışında özel bir bütçe oluşturularak Anayasa'nın 163. maddesinde belirtilen "bütçenin sınırlı olması" ilkesi çiğnenmiş, sınırı olmayan bir harcama öngörülmüştür.

Öte yandan, bütçenin sayısal olarak bir değere bağlanmamış olması Anayasa'nın 163. maddesinin son fıkrasına da aykırı düşmektedir. Çünkü, Kanun'un 1. maddesinde kimi kaynaklar gösterilmekle birlikte, bu kaynaklara belli bir sınır konulmadığından bunların sekiz yıllık kesintisiz eğitimin ülke çapındaki giderlerini karşılayamayacağı açıktır. Bu yönden 163. maddedeki "malî kaynak gösterilmesi zorunluluğu" koşulu yerine getirilmemiştir. Ayrıca, 163. maddede Bakanlar Kurulu'na bile harcamaların sınırını gösteren ödenekte değişiklik yapma yetkisi verilmediği halde getirilen düzenleme ile özel bütçedeki ödeneğin ve dolayısıyla harcamaların sınırının yükseltilmesi ve Maliye Bakanlığı'nın bu konuda yetkili kılınması Anayasa'ya aykırıdır.

Bir hukuk devletinde bir yasa yürürlükten kaldırılmadan ve o yasadaki kurallar gözönünde bulundurulmadan tersine bir kural getirilmesi kabul edilemez.

Bu nedenle, 3418 sayılı Yasa'nın 3558 sayılı Yasa ile değişik 39. maddesindeki hasılat paylaşım esaslarının dikkate alınmayacağına ilişkin kural, Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine de aykırıdır."

denilmektedir.

Dava konusu (C) fıkrası ile 4306 sayılı Yasa'da sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin finansmanı için sağlanması öngörülen gelirlerin yılı bütçe yasasıyla ilişkilendirilmesi esasları belirlenerek bu konuda bütçe kanununa tamamlayıcı kurallar getirilmektedir.

Anayasa'nın 161. maddesinde, "Bütçe kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" kuralına yer verilmiş olmasına karşın, yasalarla bütçe yasalarının değiştirilemeyeceğine veya tamamlanamayacağına ilişkin bir kural getirilmemiştir. Anayasa'nın 163. maddesinde de, "Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez" denilmiş olması, bütçe yasalarında, diğer yasalarla değişiklik yapılmasına veya bütçe yasalarını tamamlayan kurallar getirilmesine Anayasal bir engel bulunmadığını göstermektedir.

Öte yandan, Anayasa'nın 163. maddesinin ilk tümcesindeki, "genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir" biçimindeki kural, bütçe "yıllık olma" esasına dayandığından, gelir-gider dengesinin kurulması amacına yöneliktir. Dava konusu (C) fıkrasında, sınırsız bir harcama değil belli gelirlerin bütçeyle ilişkilendirilmesi öngörülmüştür. Bu nedenle, 163. maddenin ilk tümcesine aykırılıktan söz edilemez.

Anayasa'nın 163. maddesinin son tümcesi uyarınca, cari yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve cari ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikte kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur. (C) fıkrası ile cari ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirilmekte ise de, Geçici 1. maddenin (A) fıkrasındaki, "eğitim katkı payı" ve (B) fıkrasındaki, "eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisi"nden sağlanacak gelirler, yeni düzenlemenin gerektirdiği malî kaynağı

oluşturmaktadır. 163. maddenin son tümcesinde, bu malî kaynağın yasada gösterilmesi yeterli görülmüş, ayrıca bunun sınırının belirlenmesi zorunluluğu getirilmemiş olduğundan dava konusu (C) fıkrasının bu yönden Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Devletin tüm işlem ve eylemlerinin hukuka bağlı olması ilkesini benimseyen hukuk devletinde yasama organı, anayasal sınırlar içinde kalmak koşuluyla her alan ve konuda öncelikleri gözeterek yasa yapma, değiştirme ve yürürlükten kaldırma yetkisine sahiptir. Bu nedenle, yasakoyucunun, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretime malî kaynak sağlamak amacıyla 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında (A) ve (B) fıkralarına göre tahsil edilecek pay ve gelirlerin tümünün, 3418 sayılı Yasa'nın 39. maddesindeki hasılat paylaşım esasları dikkate alınmaksızın yılı bütçe yasasıyla ilişkilendirilerek sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerine tahsisine ilişkin esasları belirlemesinde Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine aykırılık görülmemiştir.

4- (D) fıkrasının İncelenmesi

a- Anlam ve Kapsam

Geçici 1. maddenin (D) fıkrasına göre, 13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 12 nci maddesinde belirtilen ve Üst Kurulun gelirleri arasında yer alan; reklam gelirlerinden alınacak paylar, yayın izni ve lisans ücretlerinden elde edilen gelirler ile 7.12.1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 39 uncu maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen gelirler ve 23.2.1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 29 uncu maddesi gereğince Rekabet Kurumu adına elde edilen gelirler ve ayrıca İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında yapılan iş ve işlemler nedeniyle alınan menkul kıymet kotasyon ve tescil ücretlerinin, kurtaj ücretlerinden borsa yönetimine ödenecek borsa paylarının ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan tescil ve kayıtlar nedeniyle alınan ücretlerden halen birikmiş tutarları üzerinden Maliye Bakanının teklifi üzerine Başbakan tarafından belirlenecek kısmı sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca bütçeye özel gelir ve Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedilir.

Bu kuralla, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Rekabet Kurulu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun elde ettikleri gelirlerin halen, birikmiş tutarlarının bir kısmının, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim giderlerinde kullanılmak üzere, bütçeyle ilişkilendirilmesini sağlayacak esaslar düzenlenmiştir. Fıkra da belirtilen gelirlerin halen birikmiş tutarları üzerinden Maliye Bakanının teklifi üzerine Başbakan tarafından belirlenecek kısım, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim giderlerine ayrıldıktan sonra işlevini tamamlayacak olan kural, yalnız bir kez uygulanabilme özelliği taşımaktadır.

b- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 163. maddesine aykırılığı konusunda (C) ve (D) fıkraları için aynı gerekçeye dayanılmış, ayrıca (D) fıkrasının Anayasa'nın 73. maddesine de aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Bu konuya ilişkin savlar (C) fıkrasıyla ilgili bölümde incelenerek Fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı gerekçeyle, (D) fıkrası da Anayasa'nın 163. maddesine aykırı görülmemiştir.

Öte yandan, Anayasa'nın 73. maddesinin son fıkrasına göre, vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

Dava konusu kuralla, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun, Rekabet Kurumu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun elde ettikleri kimi gelirlerin birikmiş tutarlarının, Maliye Bakanının önerisiyle Başbakan tarafından belirlenecek kısmının sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca bütçeye özel gelir ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedileceği öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, dava dilekçesinde ileri sürüldüğü gibi Başbakana, vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin, muaflık, istisna, indirim ve oranlarına ilişkin kurallarında değişiklik yapmak yetkisi verilmediği sadece Fıkra'da gösterilen gelirlerin, birikmiş tutarlarının Maliye Bakanının önerisi üzerine sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimde kullanılacak miktarını belirleme yetkisi verildiği açıktır.

Bu nedenle, (D) fıkrasında belirtilen gelirlerin birikmiş tutarlarının Maliye Bakanının önerisi üzerine bütçeye özel gelir ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedilecek bölümünü belirleme yetkisinin Başbakana verilmesinde Anayasa'nın 73. maddesine aykırılık bulunmamaktadır.

5- (E) Fıkrasının İncelenmesi

a- Anlam ve Kapsam

Geçici 1. maddenin (E) fıkrasında,

"22.9.1994 tarihli ve 4033 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinde öngörülentasfiye işlemleri; bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlanır. Toplanan gelir ve bağışlardan arta kalan miktar sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca bütçeye özel gelir ve Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine özel ödenek kaydedilir"

denilmektedir.

22.9.1994 günlü, 4033 sayılı 1996 Türkiye Europalia Festivaline İlişkin Kanun'un 1. maddesinde, "Bu Kanunun amacı, Brüksel'de bulunan Europalia Vakfı tarafından Belçika ve diğer Avrupa devletlerine de yayılacak şekilde, 1996 yılı Eylül-Aralık ayları arasında Türkiye'yi siyasî, ekonomik, ticarî, kültürel, sosyal, turistik ve benzeri alanlarda tanıtmak amacıyla düzenlenecek 'Türkiye Europalia Festivali' için gerekli idarî ve malî yapılanmayı düzenlemektir." kuralına yer verilmiş "tasfiye" başlıklı 14. maddesinde de "Kurul ve Komite, Festivalin sona ereceği 1997 Ocak ayından itibaren üç ay içinde tasfiye işlemlerini tamamlar. Toplanan ödenek, gelir ve bağışlardan artan meblağ, tasfiyeyi müteakip genel bütçeye gelir olarak kaydedilir. Bununla ilgili işlemler Maliye Bakanlığınca yürütülür" denilmiştir. Ancak 1997 yılı Bütçe Kanununun "Kısmen veya Tamamen Uygulanmayacak Hükümler" başlığını taşıyan 62. maddesinin (6) numaralı bendinde, 22.9.1994 günlü, 4033 sayılı Yasa'nın 14. maddesinin 1997 malî yılında uygulanmayacağı öngörülmüştür. Bu kurala karşın dava konusu (E) fıkrası ile 14. maddede belirtilen tasfiye işlemlerinin 4033 sayılı Yasa'nın yayım tarihi olan 18.8.1997'den başlayarak bir ay içinde tamamlanması, toplanan gelir ve bağışlardan arta kalan miktarın sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim hizmetlerinde kullanılmak üzere bütçeye

ilişkilendirilmesi öngörülmüş, böylece 1997 yılı Bütçe Yasası'nın 4033 sayılı Yasa'nın 14. maddesinin 1997 yılında uygulanmayacağına ilişkin kuralı değiştirilmiştir.

b- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, (C), (D) ve (E) fıkralarının aynı gerekçeyle Anayasa'nın 163. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüş, bu konuya ilişkin savlar (C) fıkrası ile ilgili bölümde incelenerek fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı gerekçeyle (E) fıkrası da Anayasa'nın 163. maddesine aykırı görülmemiştir.

6- (G) Fıkrasının İncelenmesi

a- Anlam ve Kapsam

Fıkranın ilk paragrafında, (C), (D), (E) ve (F) fıkralarına göre kaydolunan özel ödeneklerin sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim ile ilgili carî yatırım ve transfer giderlerinde kullanılacağı, yapılacak harcamalardan yatırım niteliğinde olanların yıllık programla ilişkisi kurulmak üzere Devlet Plânlama Teşkilâtına bildirileceği, ikinci paragrafta, birinci paragrafta göre kaydolunan ödeneklerin harcanmayan kısmının ertesi yılın bütçesine devren gelir ve ödenek kaydolunacağı belirtilmiştir. Üçüncü paragrafta ise Geçici 1. maddeye göre tahsil edilecek gelirlerden yapılacak harcamalarda, 1050 ve 2886 sayılı kanunlarla Sayıştay Kanunu'nun vize ve tescil hükümlerinin ve 180 sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 32. maddesinin uygulanmayacağı açıklanmıştır. Son paragrafta da, Geçici 1. maddenin uygulanmasıyla ilgili usul ve esaslar ile eğitime katkı payının ödeme süreleri ve yerlerinin Maliye Bakanlığınca; harcamalara ilişkin usul ve esasların ise Millî Eğitim Bakanlığı ile Maliye Bakanlığınca ortaklaşa tespit edileceği belirtilmiştir.

b- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde (G) fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı konusunda özetle;

Fıkranın üçüncü paragrafındaki, Geçici 1. maddeye göre tahsil edilecek gelirlerden yapılacak harcamalarda, Sayıştay Yasası ile kimi yasaların vize ve tescil hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin kural, ihalelerde ve satın almalarda yolsuzluklara sebep olacağı ve rekabet şartlarını bozacağı için kabul edilemez. Bu düzenleme, Anayasa'nın öngördüğü bütçe genel ilkelerine, fırsat eşitliğine ve ihalelerin Sayıştay denetimine bağlı tutulacağı ilkelerine de aykırıdır.

denilmektedir.

Anayasa'nın 160. maddesinde, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak Sayıştay'ın görevleri arasında sayılmıştır. Bu görev çerçevesinde, 832 sayılı Sayıştay Yasası'nın 30. maddesi uyarınca, Sayıştay, denetimine bağlı daire ve kurumlarca yapılan harcamaya ilişkin sözleşmelerle her türlü bağitları tescil etmekte, genel ve katma bütçeli dairelerin ödenek dağıtım işlemlerine önceden vize vermektedir. Sayıştay Yasası'nın 31-37. maddelerinde harcamaların kısa dönemde incelenmesi; vize ve tescilde uygulanacak usul; kesin geri çevirme; tescile bağlı olmayan sözleşmelerin Sayıştay'a gönderilmesi ve inceleme süresi'ne ilişkin esaslara yer verilmektedir. (E) fıkrasının üçüncü

paragrafındaki kuralla, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim için sağlanan gelirlerden yapılacak harcamalarda, Sayıştay'ın bu maddelerde öngörülen bir çeşit ön denetiminin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Ancak bu durum aynı konuda bütçeyle ilişkilendirilen gelirlerin ve bunlardan yapılacak harcamaların denetim dışında bırakılması sonucunu doğurmayacağından Sayıştay'ın genel bütçeli idarelerin gelirlerinin ve harcamalarının yapılmasından sonraki denetimini ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamasını engellemektedir.

Yasakoyucunun sekiz yıllık kesintisiz ilköğretimle ilgili kuralları hızla yaşama geçirmekteki kamusal yararı gözeterek ve Sayıştay'ın Anayasa ile verilen görevini yerine getirmesini engellemek ve devlet harcamalarını tümüyle denetimsiz bırakmamak koşuluyla, bu konudaki yasaların veya bunların kimi kurallarının uygulanmayacağını öngörmesinde Anayasa'nın 160. maddesine aykırılık bulunmamaktadır.

Öte yandan, Geçici 1. maddeye göre tahsil edilecek gelirlerden yapılacak harcamalarda, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile 180 sayılı Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 32. maddesinin uygulanmayacağını öngörülmesinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmekte ise de, devlet harcamalarında bu maddelerin uygulanmasını zorunlu kılan bir Anayasa kuralı bulunmamaktadır.

Fıkranın son paragrafındaki, yasanın uygulanmasıyla ilgili usul ve esaslar ile eğitime katkı paylarının ödeme süreleri ve yerleri ile harcamalara ilişkin usul ve esasların saptanmasında Maliye ve Millî Eğitim Bakanlıklarının görevlendirilmesi, Anayasa'nın 8. maddesi kapsamında idarenin genel düzenleme yetkisi içindeki aslî görevlerinden olduğundan ve idarenin yetkilendirildiği alanın sınırları da çizildiğinden Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, (G) fıkrasına ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

Haşım KILIÇ ile Yalçın ACARGÜN, fıkranın son paragrafının iptali gerektiği düşüncesiyle bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ

16.8.1997 günlü, 4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun"un:

A- 1. maddesiyle değiştirilen 5.1.1961 günlü, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 9. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- 2. maddesiyle 222 sayılı Yasa'ya eklenen "Geçici Madde 10"un Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C- 3. maddesiyle değiştirilen 14.6.1973 günlü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 6. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D- 4. maddesiyle 1739 sayılı Yasa'nın 23. maddesine eklenen 3 nolu fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E- 5. maddesiyle değiştirilen 1739 sayılı Yasa'nın 24. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F- 6. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

G- 7. maddesiyle değiştirilen 30.4.1992 günlü, 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

H- 8. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

I- 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

J-Geçici 1. maddesinin;

1-(A) fıkrasının,

a- 1, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12 ve 13 numaralı bentlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

b- 2 numaralı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI ile Ali HÜNER'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

c- 4 numaralı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Haşim KILIÇ'ın karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

d- 9 numaralı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI ile Ali HÜNER'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- (B), (C), (D) ve (E) fıkralarının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

3- (F) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Haşim KILIÇ'ın "Fıkranın son paragrafının iptali gerektiği" yolundaki karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

4- (G) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Haşim KILIÇ ile Yalçın ACARGÜN'ün "fıkranın son paragrafının iptali gerektiği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 16.9.1998 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Ahmet Necdet SEZER	Güven DİNÇER	Haşim KILIÇ
Üye	Üye	Üye
Yalçın ACARGÜN	Mustafa BUMİN	Sacit ADALI
Üye	Üye	Üye
Ali HÜNER	Lütfi F. TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU
Üye	Üye	
Mahir Can ILICAK	Rüştü SÖNMEZ	

KARŞIOY YAZISI

A- İptali istenen Yasa'nın Geçici 1. maddesinin 2 ve 4 nolu bendlerinde, taşıt alım vergisine tabi olan motorlu taşıtların kayıt, tescil ve devirlerinde 10 milyon, silah taşıma ve bulundurma izin vesikaları çıkarılması sırasında da 20 milyon lira "eğitime katkı payı" alınacağı öngörülmektedir.

1318 sayılı Finansman Kanunu'nun 4., 5. ve 6. maddelerinde otomobil, kamyon, çekici, minibüs, otobüs, motosiklet, traktör, triportör, yat, kotra, özel tekne, uçak ve helikopter gibi araçların satış ve devirleri vergiye tabidir. İptali istenen hükümler gereğince bu araçların kayıt, tescil ve devirlerinde 10 milyon lira, 6136 sayılı Yasa uyarınca silah taşıma ve izin belgelerinin verilmesinde ise 20 milyon lira eğitime katkı payı alınacaktır.

Belirtilen araçların alım ve satış işlemlerinde ödenecek taşıt alım vergisi, aracın cinsine, yaşına ve ağırlığına göre kademelendirilerek vergide adalet ilkesi sağlanmaya çalışılmıştır. Motosiklet satın alanlar, uçak, helikopter, yat, kotra, otobüs satın alacak olanlar arasında farklılık gözetilmiştir. Bu farklılık Anayasa'nın 73. maddesinde öngörülen "vergi ve benzeri malî yükümlülüğün adil ve dengeli dağıtılması" ilkesi gereğinden kaynaklanmaktadır. Vergi benzeri malî bir yükümlülük olduğu kuşkusuz olan "eğitime katkı payı"nın alınmasında adil ve dengeli dağıtım ilkesi gözetilmemiştir. Uçak ya da kotra satın alanlarla motosiklet ya da triportör satın

alanlar aynı durumda varsayılarak, fark gözetilmeksizin 10 milyon lira eğitime katkı payı ödemekle zorunlu tutulmuşlardır.

Malî güç göstergesi olan servet ya da harcama üzerine vergi ve benzeri malî yükümlülük konulması sözkonusu olduğunda verginin adil ve dengeli dağılımını sağlayacak araçların kullanılması (artan oranlı vergi gibi) Anayasa'nın 73. maddesi gereğidir. Bu nedenle, her iki bend'de de sabit biçimde öngörülen eğitime katkı payı Anayasa'nın 73. maddesine aykırıdır.

Öte yandan, Geçici 1. maddenin 9 nolu bendinde öngörülen tapuda yapılacak her türlü işlem için taraflardan ayrı ayrı olmak üzere 5 milyon lira eğitime katkı payı alınmasını da yukarıda açıklandığı gibi adil ve dengeli kabul etmek olanaklı değildir.

B- Geçici 1. maddenin (F) fıkrasında, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerini karşılamak üzere yapılan her türlü bağış ve yardımların Milli Eğitim Bakanlığı adına Ziraat ve Halk Bankalarında açılacak özel hesaba yatırılacağı, toplanan bu paraların Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygun göreceği zamanlarda aynı Bakanlığın Merkez Saymanlık Müdürlüğü hesaplarına aktarılacağı belirtilmiştir. Fıkranın son paragrafında ise, bu hesapta toplanan gelirlerin ve yapılan harcamaların her altı ayda bir Milli Eğitim ve Maliye Bakanlığı denetim elemanlarınca birlikte denetleneceği öngörülmektedir.

Son paragrafta belirtilen denetim sistemi Anayasa'nın 160. maddesine aykırıdır. Maddede genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderlerinin TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak görevi Sayıştay'a verilmiştir. 160. maddede öngörülen bu denetim sisteminin dışlanarak bir nev'i fon hesabında toplanan bağış ve yardımların denetiminin Bakanlık elemanlarına bırakılması Anayasa'ya aykırıdır.

C- Geçici 1. maddenin (G) fıkrasının son paragrafında ise, bu Yasa'ya göre toplanacak "Eğitime katkı payları"nın harcanmasına ilişkin usul ve esasların Milli Eğitim ve Maliye Bakanlıklarınca tespit edileceği belirtilmektedir.

Fıkranın üçüncü paragrafında, toplanacak olan eğitime katkı paylarının harcanmasında 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 30-37. maddelerinde yer alan vize ve tescil işlemlerine ilişkin hükümlerin uygulanmayacağı açıklanmaktadır.

Çok ciddi rakamlara ulaşan eğitime katkı paylarının harcanmasında yukarıda belirtildiği gibi, Devlet harcamalarında uygulanan temel kanunlar dışlanmakta bunun yerine iki bakanlığın tespit edeceği esas ve usuller uygulanmaya konulmaktadır. Eğitim alanında yapılacak yatırımların hızlı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla harcamalara ilişkin temel kanunların dışlandığı düşünülebilirse de, idarenin keyfi tutum ve davranışlarının önlenmesi ancak yasakoyucu tarafından harcamaların özelliğine göre yapılacak düzenlemelerle olanaklıdır. Çerçevesi kanunla belirlenmesi gereken harcama esas ve usullerinin tespitinin iki bakanlığa bırakılması, Anayasa'nın 7. maddesinde öngörülen yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine aykırıdır.

Belirtilen nedenlerle, çoğunluk görüşüne katılmadım.

Üye

Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

16.8.1997 günlü, 4306 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesinin (G) fıkrası ile 8 yıllık eğitime geçiş için gerekli görülerek Yasa'da belirtilen şekil ve usullerle toplanan ve Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi'ne özel ödenek olarak aktarılan paraların harcanmasında 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 30-37. maddelerinde yer alan vize ve tescil hükümleri ile 180 sayılı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 32. maddesinin uygulanamayacağı öngörülmüştür. Fıkranın son paragrafı ile eğitime katkı paylarının harcanmasına ilişkin usul ve esasların Milli Eğitim Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı'nca müştereken tespit edilmesi kuralı getirilmiştir.

Bu düzenleme ile bütçeye dahil edilen ödemenin harcanması için devlet mali düzeni dışında özel ve hızlı bir harcama biçimi getirilerek milli eğitimin acil ve gecikmesinde sakınca bulunan yatırımların ivedilikle tamamlanması istenmiş olup, bu istek son derece haklı olmakla beraber, harcamaların herhangi bir yasa kuralına bağlı olmadan iki bakan tarafından belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde yapılmasını kabul etmek, yasayla yapılması gerekirken düzenlemenin yürütmeye bırakılması sonucunu doğurur ki, bu durum yasama yetkisinin Türk Milleti adına münhasıran Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğu ve devredilemeyeceği buyruğunu taşıyan Anayasa'nın 7. maddesine açıkça aykırıdır. Düzenlemenin, yapılacak harcamaların usul ve esaslarının çerçevesinin yasayla belirlenmesi şeklinde olması gerekirken, bu yapılmayarak, iki bakana yetki verilmek suretiyle yapılmasını Anayasa'nın 7. maddesine aykırı gördüğümden Yasa'nın (G) fıkrasının son paragrafının iptali gerektiği düşüncesiyle aksine oluşan çoğunluk kararına karşıyım.

Üye

Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile

24.3.1988 tarihli ve 3418 sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun'un geçici 1. maddesinin (9) numaralı bendinin, aşağıda açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 73. ve 2. maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerekeceği görüşüyle kararın bu bölümüne katılmıyoruz.

Geçici 1. maddenin (9) numaralı bendinde, "492 sayılı Harçlar Kanununa ekli 4 sayılı tarifenin I numaralı bölümünde belirtilen tapu işlemlerinden harç mükellefiyeti doğuran (492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlarda yer alan istisna ve muafiyetler dikkate alınmaksızın) her bir işlemin tarafları için ayrı ayrı 5.000.000 lira" eğitime katkı payı alınacağı öngörülmüştür. Ayrıca, tapu işlemlerindeki harç için Harçlar Kanunu ve diğer kanunlarla getirilmiş olan istisna ve muafiyetler de eğitime katkı payının tahsilinde dikkate alınmayacaktır.

Kanun'un geçici 1. maddesinde sözü edilen eğitime katkı payı, kimi işlem ve kağıtlardan matbu, kimi işlemler sonucu sağlanan gelirler üzerinden de nispi olarak alınmaktadır. Eğitime katkı payı, herhangi bir vergi kanunu ile değil, temel eğitim sisteminde değişiklik yapan bir kanunla getirilmiş olması ve vergi gelirlerinden farklı biçimde belirli bir amaç için (eğitim hizmetlerinin finansmanı) kullanılması nedeniyle vergi olarak kabul edilemez. Alınış biçimi, kullanılacağı amaç, kendilerinden tahsil edilenlerin bu paranın sağlayacağı hizmetten yararlanmalarının ön koşul sayılmadığı hususları dikkate alındığında, eğitime katkı payının harç olduğu da söylenemez. Özelliği ve niteliği bakımından vergi benzeri mali yükümlülük olarak kabul edilebilir.

Anayasa'nın 73. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, vergi resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında açıklandığı gibi, her türlü mali yükümün kanunla konulmasının öngörülmesindeki neden, keyfi ve takdirli uygulamaları önlemektedir. Bir mali yüküm, kanunla yeterince çerçevelenmemiş ise, kişilerin sosyal ve ekonomik durumlarını ve hatta temel haklarını etkileyecek keyfi uygulamalara yol açabilir. Bu türlü sakıncaların giderilebilmesi için mali yükümlere ilişkin yasal düzenlemelerin, belli başlı öğeleri içermesi ve çerçevelerinin kesin hatlarıyla çizilmiş olması gerekir.

4306 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesinin (9) numaralı bendine göre, tapuda yapılacak her türlü işlem için taraflarından ayrı ayrı olmak üzere 5.000.000 lira eğitime katkı payı alınacak, gerek Harçlar Kanunu ve gerekse diğer kanunlarda yer alan istisna ve muafiyetler de dikkate alınmayacaktır. Kanun'da yer alan kural sonucu özellikle iştirak halinde veya müşterek mülkiyete konu olan taşınmazlardaki intikallerde kimi durumlarda taşınmazın değerinden daha yüksek tutarlara varan ödemeler yapılmak zorunda kalınacaktır. Örneğin, kırsal bölgede bulunan ve değeri çok düşük olan bir arazinin sahibinin ölümü nedeniyle yapılacak intikalde, mirasçıların çokluğu oranında ödenecek katkı payı artacaktır. Zira, dava konusu kural her bir işlem için taraflardan ayrı ayrı 5.000.000 lira alınmasını öngörmektedir.

Anayasa'nın 73. maddesine göre, vergi benzeri mali yükümlerin de mali güç gözetilerek alınması gerekir. Mali gücü gözardı eden yasal düzenlemelerin ise Anayasa'nın 73. maddesiyle 2. maddesinde öngörülen hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği kuşkusuzdur.

Açıklanan nedenlerle, geçici 1. maddenin (9) numaralı bendinin iptali gerekeceği görüşüyle, kararın bu kısmına karşıyız.

Üye

Mustafa BUMİN

Üye

Sacit ADALI

KARŞIOY YAZISI

Üye Haşim KILIÇ'ın Geçici 1. maddenin (A) fıkrasının 2 nolu bendine ilişkin karşıoyuna katılıyorum.

Üye

Sacit ADALI

KARŞIOY YAZISI

İptali istenilen 16.8.1997 günlü, 4306 sayılı Yasa'nın Geçici 1. maddesinin (A) fıkrasında, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere, 1.9.1997-31.12.2000 tarihleri arasında eğitime katkı payı alınacak işlemler ve kâğıtlar gösterilmiştir.

(A) fıkrasının 2 numaralı bendinde, 1318 sayılı Finansman Kanunu'na göre taşıt alım vergisine tabi olan motorlu taşıtların kayıt ve tescili ile devirlerinde eğitime katkı payı olarak 10.000.000.- TL.; 9 numaralı bendinde de, bendde öngörülen tapuda yapılacak her bir işlemin tarafları için ayrı ayrı 5.000.000.- TL. alınacağı belirtilmiştir.

1318 sayılı Finansman Kanunu'nun 4., 5. ve 6. maddelerinde, otomobil, kamyon, çekici, münibüs, otobüs, motosiklet, traktör, triportör, yat, kotra, uçak ve helikopter gibi araçların satış ve devirleri vergiye tabidir. İptali istenilen (A) fıkrasının 2 numaralı bendi uyarınca, bu araçların kayıt, tescil ve devirlerinde on milyon TL. eğitime katkı payı alınacaktır.

Yukarıda belirtilen araçların alım ve satış işlemlerinde ödenecek taşıt alım vergisi, o aracın cinsine, yaşına, modeline ve ağırlığına göre belirlenerek vergide adalet ilkesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yaşı ve modeli çok eski olanlarla yenileri arasında veya ağırlığı hafif olanlarla daha büyük taşıtlar arasında taşıt alım vergisi yönünden farklılık gözetilerek Anayasa'nın 73.

Esas Sayısı : 1997/62
Karar Sayısı : 1998/52

maddesinde öngörülen "vergi ve benzeri malî yükümlülüğün adil ve dengeli dağıtılması" ilkesine uyulduğu halde, iptali istenilen geçici 1. maddenin (A) fıkrasının 2 numaralı bendinde, bu araçların alım ve satış işlemlerinde eğitime katkı payı alınmasında, verginin adil ve dengeli olarak dağıtım ilkesi gözetilmemiştir. Motosiklet veya kamyonet alanla uçak veya yat alanlar bir tutularak her birinden maktu olarak 10.000.000.- TL. alınacağı kuralı getirilmiştir.

Diğer taraftan (A) fıkrasının 9 numaralı bendinde de, bendde öngörülen tapuda yapılacak her türlü işlem için "taraplardan ayrı ayrı olmak üzere" 5.000.000.- TL. alınacağı kuralı, işlem tek ve bir bütün olduğu halde tarafların herbirinden ayrı ayrı vergi alınması, vergide adil ve dengeli dağıtım ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Bu husus, tapu işlemlerindeki uygulamalarda tereddüde, ihtilâflara ve yakınmalara yol açtığından Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 1997/14 sayılı Genelgesi ile miras bakımından müşterek mülkiyet olarak mirasçılar adına tapuya tescil işleminde mirasçı sayısına bakılmaksızın, her bir taşınmaz mal için 5.000.000.- TL. alınması belirtilmiştir. Ancak tapuda yapılacak işlemler sadece miras yönünden müşterek mülkiyet olarak tapuya tescilden ibaret değildir. Ayrıca Yasa'da öngörülen Anayasa'ya aykırı bir kurala Genelge ile açıklık getirilmesi de, o kuralın Anayasa'ya aykırılığını ortadan kaldırmaz. Anayasa'ya aykırı bir yasa kuralı ancak yeni bir yasa ile Anayasa'ya uygun hale getirilebilir.

Belirtilen nedenlerle, iptali istenilen 4306 sayılı Yasa'nın geçici 1. maddesinin (A) fıkrasının 2 ve 9 numaralı bendleri Anayasa'nın 73. maddesine aykırı olduğundan iptallerine karar verilmesi gerekirken bu yöndeki iptal isteminin reddine karar verilmiş olduğundan çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye

Ali HÜNER

Esas Sayısı : 1997/62

Karar Sayısı : 1998/4 (Yürürlüğü Durdurma)

Karar Günü : 16.9.1998

16.8.1997 günlü, 4306 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun"un;

Esas Sayısı : 1997/62
Karar Sayısı : 1998/52

A- 1. maddesiyle değiştirilen 5.1.1961 günlü, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 9. maddesinin birinci fıkrasının,

B- 2. maddesiyle 222 sayılı Yasa'ya eklenen "Geçici Madde 10"un,

C- 3. maddesiyle değiştirilen 14.6.1973 günlü, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 6. maddesinin ikinci fıkrasının,

D- 4. maddesiyle 1739 sayılı Yasa'nın 23. maddesine eklenen 3 nolu fıkranın,

E- 5. maddesiyle değiştirilen 1739 sayılı Yasa'nın 24. maddesinin,

F- 6. maddesinin,

G- 7. maddesiyle değiştirilen 30.4.1992 günlü, 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 11. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin,

H- 8. maddesinin,

I- 9. maddesinin,

J- Geçici 1. maddesinin,

YÜRÜRLÜKLERİNİN DURDURULMASI İSTEMİNİN REDDİNE,

16.9.1998 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Ahmet Necdet SEZER	Güven DİNÇER	Haşim KILIÇ
Üye	Üye	Üye
Yalçın ACARGÜN	Mustafa BUMİN	Sacit ADALI
Üye	Üye	Üye
Ali HÜNER	Lütfi F. TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU

Esas Sayısı : 1997/62
Karar Sayısı : 1998/52

Üye

Mahir Can ILICAK

Üye

Rüştü SÖNMEZ